

2 1 2024

Volume

Issue

Year

Abant Journal of Translation and Interpreting Studies (AJTIS)

Abant Çeviribilim Dergisi

ABANT JOURNAL OF TRANSLATION AND INTERPRETING STUDIES
(AJTIS)

ABANT ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

Volume / Cilt: 2

Issue / Sayı: 1

February / Şubat 2024

Generic / Künye

OWNER / SAHİBİ

Prof. Dr. Mustafa Alişarlı – mustafa.alisarli@ibu.edu.tr
Rector, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

SCIENTIFIC PUBLICATIONS AND JOURNALS COORDINATOR

BİLİMSEL YAYIN VE DERGİLER KOORDİNATORLÜĞÜ

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Yiğitoğlu -mustafayigitoglu@ibu.edu.tr
Coordinator, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

Assist. Prof. Dr. Can Doğan – can.dogan@ibu.edu.tr

Assistant Coordinator, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fatma Demiray Akbulut – demiray_f@ibu.edu.tr

Assistant Coordinator, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

EDITOR IN CHIEF / BAŞ EDİTÖR

Assoc. Prof. Dr. Mesut Kuleli – mesut.kuleli@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University, School of Foreign Languages, Bolu-Türkiye

ASSISTANT EDITOR / EDİTÖR YARDIMCISI

Assoc. Prof. Dr. Nazan Müge Uysal – mugeuysal@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University, School of Foreign Languages, Bolu-Türkiye

ISSUE EDITORS / SAYI EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Mehmet Şahin - mehmet.sahin5@boun.edu.tr

Boğaziçi University, Faculty of Arts And Sciences, Istanbul-Türkiye

(For papers on translation technologies)

Assoc. Prof. Dr. Mesut Kuleli – mesut.kuleli@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University, School of Foreign Languages, Bolu-Türkiye

(For papers out of translation technologies)

EDITORIAL BOARD / YAYIN KURULU

Em. Prof. Dr. Sherry Simon - Sherry.Simon@concordia.ca

Concordia University, Faculty of Arts and Science, Montreal-Canada

Prof. Dr. Irena Kristeva - irena_kristeva@yahoo.com

Sofia University, Department of Romance Studies, Sofia-Bulgaria

Prof. Dr. Laura Brignoli – laura.brignoli@iulm.it

IULM University, Faculty of Interpreting and Translation, Milano-Italy

Prof. Dr. Mehmet Şahin - mehmet.sahin5@boun.edu.tr

Boğaziçi University, Faculty of Arts And Sciences, Istanbul-Türkiye

Prof. Dr. Sündüz Kasar - skasar@gsu.edu.tr

Galatasaray University, Faculty of Arts and Sciences, Istanbul-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Didem Tuna – didem.tuna@yeniuyuzyl.edu.tr

Istanbul Yeni Yuzyil University, Faculty of Sciences and Literature, Istanbul-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Katrien Lievois – katrien.lievois@uantwerpen.be

University of Antwerp, Translation, Interpreting and Intercultural Studies, Antwerpen-Belgium

Assoc. Prof. Dr. Michaela Wolf - michaela.wolf@uni-graz.at

University of Graz, Graz-Austria

FIELD EDITORS / ALAN EDİTÖRLERİ

Assoc. Prof. Dr. Caner Çetiner - csetiner@bandirma.edu.tr

Bandirma Onyedil Eylül University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Balıkesir-Türkiye

Assist. Prof. Dr. Javid Aliyev- javid.aliyev@yeniuyuzyl.edu.tr

Istanbul Yeni Yuzyil University, Faculty of Sciences and Literature, Istanbul-Türkiye

Assist. Prof. Dr. Olcay Şener Erkırtay - olcaysener@aku.edu.tr

Afyon Kocatepe University, School of Foreign Languages, Afyon-Türkiye

LANGUAGE EDITORS / DİL EDİTÖRLERİ

Assist. Prof. Dr. Ensa Filazi - ensa.filazi@istanbul.edu.tr

Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul-Türkiye

Assist. Prof. Dr. Mehtap Aral Duvan - mehtapara@kku.edu.tr

Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences, Kırıkkale-Türkiye

REFEREE BOARD / HAKEM KURULU

Abant Journal of Translation and Interpreting Studies uses double-blind review process fulfilled by at least two reviewers. Referee names are kept strictly confidential. For detailed information, please visit:

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ajtis>

CONTACT / İLETİŞİM

Address: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, 14030 Gölköy Bolu-Türkiye

Phone number: +90 374 253 51 86

Fax: +90 374 253 51 27

e-mail: translation@ibu.edu.tr

Indexed in:

(SIS) – Scientific Indexing Services

Editors' Note

Dear colleagues,

We are proud to publish the Volume 2 – Issue 1 of *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, hosted by School of Foreign Languages, Bolu Abant İzzet Baysal University. As a result of the double-blind review process applied to the research articles, three original research articles were accepted for publication in this issue. We would like to thank the authors who submitted their original research articles to our journal. We also would like to thank the reviewers of the issue who reviewed the articles with their valuable comments just in time. We also would like to show our appreciation for our assistant editor, editorial board members, field editors and language editors for their contributions to the issue. Finally, we would like to show our sincere gratitude to Mustafa Orak for his generous help in page-setting and layout in this issue.

We are looking forward to receiving original research articles, review articles, translations of important articles or book chapters and book reviews for the next issue. We hope that *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies* will contribute to the relevant literature on translation and interpreting studies greatly.

Editörlerden

Sayın meslektaşlarımız,

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu ev sahipliğindeki *Abant Çeviribilim Dergisi* (*Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*) ikinci cilt-birinci sayısını siz değerli okurlarımıza sunuyor olmaktan kıvanç duyuyoruz. Uygulanan çift-kör hakem değerlendirmesi sonucunda üç özgün araştırma makalesi bu sayıda yayınlanmak üzere kabul edilmiştir. Özgün araştırma makalelerini gönderen yazarlara, verilen süre içinde değerli yorumları ve yönlendirmeleriyle araştırma makalelerini değerlendiren hakemlerimize müteşekkirimiz. Aynı zamanda, sayıya yaptıkları katkılar için yardımcı editörümüze, yayın kurulu üyelerine, alan editörlerine ve dil editörlerine gönülden teşekkür ederiz. Son olarak, sayının mizanpajında yapmış olduğu katkılardan dolayı Mustafa Orak'a teşekkürü borç biliriz.

Gelecek sayı için özgün araştırma makalelerinizi, inceleme makalelerinizi, alan için önemli olan kitap bölümleri veya makale çevirilerinizi ve kitap tanıtım yazılarınızı dergimize gönderebilirsiniz. *Abant Çeviribilim Dergisi*'nin (*Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*) çeviribilim alanyazınına büyük katkılar yapması umuduyula.

Table of Contents / İindekiler

Research Articles /Araştırma Makaleleri

şarkı çevirisi ve ChatGPT

Song translation and ChatGPT

Alaz Pesen1-16

The role of communicative translation in the current translation practices

Güncel eviri uygulamalarında iletişimsel çevirinin rolü

Bahadır Holat17-27

Translating nursery rhymes from Sinhalese to English:

With special reference to the translation strategies

Kumudu Nyanie Gamage

Kaumadee Bamunusinghe28-37

The number of research articles submitted for this issue: 6

Bu sayı için gönderilen araştırma makalesi sayısı

The number of research articles accepted: 3 (50%)

Kabul edilen makale sayısı

The number of research articles rejected: 3 (50%)

Reddedilen makale sayısı

The number of submissions withdrawn: 0

Geri ekilen gönderi sayısı

All papers submitted to our journal are checked for similarity index thorough relevant tools.

Dergiye gönderilen tüm makalelerin benzerlik oranları ilgili yazılımlarla kontrol edilmiştir.

Şarkı Çevirisi ve ChatGPT

Alaz Pesen¹

APA: Pesen, A. (2024). Şarkı çevirisi ve ChatGPT. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 2(1), 1-16.

Öz

OpenAI şirketinin Python programlama diliyle yazdığı yapay zekâ sohbet robotu ChatGPT 30 Kasım 2022'de hayatımıza girdiğinden beri, hemen her alanda kullanılmaya başlanmıştır. Farklı dil ve kültürlerle yalnızca bir mesaj ya da e-posta aracılığıyla iletişime geçebildiğimiz şu günlerde, ChatGPT'nin en yaygın kullanıldığı alanların başında çevirinin geldiğini söylemek de herhalde şaşırıcı olmayacaktır. Elinizdeki çalışma çevirinin çok ilgi çekici, son derece yaygın, ancak çeviribilimin ilgisini yalnızca çeyrek yüzyıldır çekmekte olan bir alanıyla, yani şarkı çevirisiyle, ChatGPT'nin nasıl bir ortak paydada buluşabileceğini anlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmanın cevabını aradığı başlıca soru şudur: ChatGPT şarkı çevirebilir mi? Şarkı çevirisi, bilindiği gibi, kendi alt alanlarına sahip bir çeviri türüdür. Bir dizide söylenen şarkının ya da sahnelenen operanın erek dilde alt ya da üst yazı olarak çevrilmesi şarkı çevirisi olarak tanımlanabileceği gibi, A dilinde söylenen bir şarkının B diline de söylenebilir şekilde çevrilmesi yine şarkı çevirisinin bir alt alanıdır. Bu alt alanda da anlam odaklı, ses odaklı [phonemic] ve kaynak şarkının melodisi üzerine erek dilde yepyeni sözler yazma gibi alt alanlar bulunmaktadır. Bu son üç alt alana sırasıyla *I Will Survive-Bambaşka Biri*, *Ola Se Thimizioun-Olmasa Mektubun*, *C'est Ecrit Dans Le Ciel-Bak Bir Varmış Bir Yokmuş* kaynak-erek şarkı çiftleri örnek gösterilebilir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini Peter Low'un *pentathlon* yaklaşımından yola çıkarak geliştirdiğim *tetrathlon* yaklaşımı oluşturmaktadır: ChatGPT-3.5'tan sırasıyla "anlam," "hece sayısı", "kafiye", ve "yerelleştirme" odaklı çeviriler yapması istenmiştir. Çalışmada kültüre özgü öğelerin sıklıkla gözlemlendiği bir şarkı olan *Je Veux* tercih edilmiş, ChatGPT'nin her adımda yaptığı Türkçe çeviriler incelenmiş, en son adımdaki çevirisi ise şarkının insan tarafından yapılmış çevirisiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada yöntem olarak benimsenen ve ilk kez uygulanan *tetrathlon* yaklaşımı makine çevirisi alanında yapılacak betimleyici şarkı çevirisi incelemelerine de katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Şarkı çevirisi, ChatGPT, OpenAI, Python, Çeviri Teknolojileri, Çeviribilim, Yapay Zekâ

Song Translation and ChatGPT

Abstract

Since the artificial intelligence chatbot ChatGPT, written in the Python programming language by the OpenAI company, entered our lives on November 30, 2022, it has been used in almost every field. This study is written to understand how ChatGPT can converge with the field of song translation, a very interesting and widely practiced form of translation that attracted the attention of translation studies only for the past quarter century. The main question that the study seeks to answer is whether ChatGPT can translate songs. Song translation is a translation genre with its own subfields. Translating a song sung or staged in a series into the target language as subtitles can be defined as song translation. Similarly, translating a song so that it can be sung in the target language is another subfield of song translation. In this subfield, there are also sub-areas such as meaning-focused song translation, sound-focused (phonemic) song translation, as well as writing entirely new lyrics in the target language. The theoretical framework of the study is based on the *tetrathlon* approach based on Peter Low's *pentathlon* approach: ChatGPT 3.5 has been asked to perform translations focused on "meaning," "syllable count," "rhyme," and "localization" in sequence. The song *Je Veux* has been selected since it is replete with cultural-specific elements, a real challenge for all song translators. Turkish translations made by ChatGPT at each step are examined, and its final translation is compared with the translation made by a real person in the last step. The innovative *tetrathlon* approach aims to contribute to the intersection of descriptive song translation studies and machine translation.

Keywords: Song translation, ChatGPT, OpenAI, Python, Translation Technologies, Translation Studies, AI

Giriş

Çalışmanın konusuna ilham veren etkinlik 2023 yılının Eylül ayında Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilimi ve Bilgisayar Mühendisliği Bölümlerinin ortak olarak düzenlediği 1. Ulusal Çeviri Teknolojileri Kongresi oldu. Kongre için bildiri çağrısını aldığım da tıpkı *Abant Çeviribilim Dergisi* Çeviri Teknolojileri teması çağrısını aldığım gibi heyecanlanmış, ancak işin teknoloji tarafı konusunda kendime

Araştırma Makalesi (Research Article)

Sisteme yüklenme tarihi (Submitted on): 06.01.2024

Kabul tarihi (Accepted for publication on): 22.02.2024

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Atlas Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü (İstanbul, Türkiye), e-posta: alazpesen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8115-8349

güvenmediğimden, kongreye dinleyici olarak katılmakla yetinmişim. Kongre kapsamındaki iki çalıştay ve çok sayıda sunumu dinledikten sonra “şarkı çevirisi ve çeviri teknolojilerini nasıl bir ortak paydada birleştirebilirim?” sorusuna daha somut cevaplar verebilmeye başladım. “ChatGPT şarkı çevirebilir mi?” sorusu da işte bu şekilde ortaya çıktı.

Mehmet Şahin’in de bundan 10 yıl kadar önce saptadığı gibi, 2010’lu yılların başında çeviri teknolojileri olarak adlandırdığımız hemen her şey bugün özellikle yapay zekânın gelişmesiyle hayal edemeyeceğimiz biçimde “eskimiş” durumda (2013, s. 147). Hızına yetişmesi gerçekten de zor olan bu dönüşüm, yapay zekâ hakkında çeviri araştırmalarına da hemen yansıyor: Son dönemde sözlü çeviri ve yapay zekâ (Özkaya Marangoz, 2023, s. 1592), edebi çeviride biçim ve yapay zekâ (Yirmibeşoğlu vd., 2023), çevirmenler ve yapay zekâ iş birliği (Tanış Polat, 2023, s. 482), dil eğitiminde çeviri ve yapay zekâ (Yıkar, 2023, 1219) gibi kesişim noktaları ele alınıyor, hatta yapay zekâ çevirisini “yapay çeviri” olarak adlandırarak geline durumun etik boyutlarına da vurgu yapan dikkate değer araştırmalar yayınlanmakta (Şahin, 2023). Tüm bu gelişmelere rağmen, çeviri araştırmalarının önceki dönemlerinde olduğu gibi, şarkı çevirisi araştırmaları bu konuda da geç kalıyor, yani şarkı çevirisi ve yapay zekânın kesişim noktasına değinen çalışmalar henüz yok denecek kadar az. Elinizdeki çalışma böyle bir boşluğu gidermek adına atılan ilk adımlardan biri olma amacını da taşımaktadır kuşkusuz.

Çalışmada önce şarkı çevirisi tanımlanmakta, ardından kuramsal çerçeve çizilmektedir. Dünyanın öncü şarkı çeviribilimcilerinden, aynı zamanda da şarkı çevirmeni olan Peter Low’un *pentatlon* yaklaşımından yola çıkarak bu çalışma için geliştirilen *tetratlon* yöntemi çerçevesinde ChatGPT-3.5’tan, 14 Kasım 2023 ve 4 Ocak 2024 tarihli oturumlarda “anlam,” “hece sayısı”, “kafiye”, ve “yerelleştirme” odaklı farklı çeviriler yapması istenmiştir. Kerredine Soltani ve Tristan Solanilla’nın söz ve müziğini yazıp, Isabelle Geffroy’un, yani dünyaca bilinen adıyla, Zaz’ın yorumladığı *Je Veux*, kültüre özgü öğelere sıklıkla yer vermesi, dolayısıyla her şarkı çevirmenini yaratıcılığın sınırlarını zorlamak durumunda bırakması sebebiyle, kaynak şarkı olarak belirlenmiştir (Zaz, 2011).

Nitel anlamda yürütülen bu çalışmada, yöntem olarak *tetratlon* yaklaşımı benimsenmiş, ChatGPT-3.5’un her adımda yaptığı Türkçe çeviriler bu şekilde betimlenerek incelenmiş, böylelikle şarkı çevirisi hem bütüncül hem de ayrıntılı olarak ele alınmış, yapay zekâ robotunun en son adımdaki çevirisi ise şarkının insan tarafından yapılmış çevirisiyle karşılaştırılmıştır. ChatGPT-3.5’la birlikte yürütülen şarkı çevirisi sürecini olabildiğince nesnel ve görünür kılmak adına oturumlarda kendisiyle çeviri üzerine konuşmalardan kesitlere de sıklıkla yer verilmiştir. Çalışma bu bakımdan betimleyici makine-şarkı çevirisi araştırmalarına da, ilk kez uygulanan *tetratlon* yaklaşımı yöntemiyle katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Şarkı çevirisi nedir?

Popüler müzik alanında şarkı çevirisi, tıpkı bu alanda söz yazarlığı ve bestecilikte olduğu gibi, dinleyiciye hemen hitap edebilecek söz ve müziği esas alan bir alandır. Türkiye’de pop müzik tarihi de 1960’lı yıllarda, tam da bu şekilde başlar. Pop müzik tarihimizin açılış şarkısı, Fecri Ebcioğlu’nun Türkçeye çevirdiği *Bak Bir Varmış Bir Yokmuş* şarkısıdır (Meriç, 2006, s. 59; Pesen, 2010, s. 16). Bu ilk örnekten beri, şarkı çevirisinin akılda kalıcı örnekleri, işte bu dinleyiciye hitap edebilme işini, erek dili, yani Türkçe’yi etkili olarak kullanarak başarmışlardır. Fikret Şeneş’in Türkçeye çevirdiği *Bambaşka Biri*, Fatma Sezen Yıldırım’ın, ya da herkesin bildiği adıyla Sezen Aksu’nun, Türkçeye çevirdiği *Her Şeyi Yak* ile Athena’dan Gökhan Özoguz’un Türkçeye çevirdiği *Ben Böyleyim* çok ama çok sayıda başarılı örnekten yalnızca birkaçıdır. Dinleyicinin kendine daha yakın bulduğu, dolayısıyla da daha kolay benimsediği çeviri şarkılar, “yerelleştirme” yöntemini başarıyla uygular (Kaindl, 2005, s. 250). “Sanki Türkçe yazılmış” izlenimini uyandıran, bu anlamda Can Yücel’in “Türkçe söylediği” şiir çevirilerini andıran şarkı çevirileri, Friedrich

Schleirmacher'in sözleriyle yeniden ifade etmek gerekirse "[dinleyiciyi] [şarkı yazarına] değil, [şarkı yazarını] [dinleyiciye] yaklaştırır" (2012, s. 49).

İcraya yönelik, ya da bir başka deyişle, "söylenebilir" şarkı çevirisinde dikkat edilmesi gereken başka noktalar da bulunmaktadır. Ancak bu noktalara değinmeden önce, şarkı çevirisi literatüründen kısaca söz etmek yerinde olacaktır. Şarkı çevirisi üzerine yazan araştırmacılar arasında, şarkı çevirisinin tanımına dair iki farklı görüş olduğunu söylemek yanlış olmaz. İlk görüş, herhangi bir şarkının bir dilden başka bir dile, ya da aynı dil içinde her tür aktarımını şarkı çevirisi olarak tanımlayarak betimleyici [descriptive] bir tutum sergiler. Bu görüşte olan şarkı çeviribilimcilerden Johan Franzon her şarkı çevirisinde erek sözlerin kaynak sözlerle anlam bakımından örtüşmesinin beklenemeyeceğini ifade etmektedir (2008, s. 376; Pesen, 2022b, s. 51). Benzer şekilde, Şebnem Susam-Sarajeva, yalnızca anlam bakımından örtüşen şarkı çevirilerini şarkı çeviribilim çalışmalarına dahil etmenin çok sayıda veriyi dikkate almamak anlamına geldiğini vurgulamaktadır (2008, s.189; Pesen, 2022b, s. 51). Karşıt görüşteki çeviribilimci Peter Low ise, buyurgan [prescriptive] bir tavır sergileyerek, anlam bakımından örtüşmeyen aktarımları ayrı değerlendirmenin öneminin altını çizerek, bu tür aktarımların çeviribilimin alanı dışında bırakılması gerektiğini savunmaktadır (2005, s. 194; 2017, s. 114).

Ancak Peter Low'un şarkı çevirisi pratiğine, dolayısıyla da çeviribilime son derece faydalı bir katkısı da olmuştur. Şarkı çevirisini atletizme benzeterek açıkladığı "pentatlon yaklaşımı" şarkı çevirisine bir arada yansıtılması gereken farklı öğelere dikkat çekmektedir. Low, icraya yönelik şarkı çeviren kişileri, beş farklı müsabakada birden yarışmak zorunda olan pentatletlere benzetir; bu pentatletler, beş farklı müsabakada yarışırken söz konusu müsabakalardan aldıkları toplam puanı optimize etmek zorundadırlar" (2005, s. 192) diyor. Bir başka deyişle, şarkı çevirisi bağlamında bir müsabakadan çok iyi puan almak, diğer müsabakadan alınacak puanı düşürebileceğinden, her iki müsabakadan da ortalama puanlar alarak ilerlemek daha kaliteli bir şarkı çevirisi yapılmasını sağlayabilmektedir. Şarkı çevirmeninin 'yarıştığı' beş kriter ise, "söylenebilirlik", "anlam", "doğallık", "ritim" ve "kafiye"dir (Low, 2005, s. 192). İcraya yönelik şarkı çeviren insan değil de ChatGPT olduğunda da durum değişmemektedir. Onun da tıpkı biz insan şarkı çevirmenleri gibi aynı anda mücadele etmesi gereken farklı müsabakalar söz konusudur. Ancak ChatGPT'nin özellikleri nedeniyle bu şarkı çevirisindeki söz konusu "müsabakalarda" değişiklik yapmak gerekmektedir.

2. ChatGPT-3.5 ve şarkı çevirisinde tetratlon yaklaşımı

ChatGPT'nin mevcut iki modeli de (3.5 ve 4) sesli dosyalar üretememektedir. Dolayısıyla söz konusu çalışma için Low'un pentatlon olarak ifade ettiği yaklaşımı daha farklı şekilde yeniden tanımlayacağım. İnsan olsun ya da olmasın, her şarkı çevirmeni söylenebilirlik, anlam, doğallık, ritim ve kafiye "müsabakalarının" toplamından en yüksek puanı almak için uğraş verecektir. Ancak bilindiği gibi, ChatGPT, sesli dosyalarla işlem yapamamaktadır. Kendisine bir metni hem çevirtip hem de çevirdiği şarkıyı söyleterek denetmek mümkün değildir. Oysa profesyonel şarkı ve opera çevirmenlerinin de ifade ettiği gibi, en iyi sonuçları deneme-yanılma yöntemi vermektedir (Pesen, 2022a, s. 6). Dolayısıyla söylenebilirlik kriteri yerine, tıpkı şarkı çevirisi dersinde öğrencilerimize verdiğimiz ilk ödevler gibi, hece sayısına odaklanma komutu verilmiştir. Hece sayısına odaklanmak bilindiği gibi çeviribilim araştırmalarının ilk zamanlarında, şiir çevirisi konusunda dile getirilmeye başlanmıştır (Lefevere, 1975, s. 37). Şarkı çevirisinde de kaynak şarkının her dizesini olabildiğince aynı hecede tutmaya odaklanmak, çoğu durumda, söylenebilirliği de beraberinde getirmektedir. Hece sayısını aynı tutmak ritmi de genel olarak yansıttığından "söylenebilirlik" ve "ritim" kriterleri yerine bu çalışmada ChatGPT'nin erek dilde "hece sayısını" yansıtması önem kazanmıştır. Yine icra üzerinden değerlendirilebilecek "doğallık" kriteri yerine ise, yukarıda da söz edildiği gibi, Türkçede 1960'lardan beri etkileyici şarkı çevirilerinin önemli bir özelliği

olan “yerelleştirme” esas alınmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada Peter Low’un insan şarkı çevirmenleri için geliştirdiği, “söylenebilirlik”, “anlam”, “doğallık”, “ritim” ve “kafiye” kriterlerine dayanan *pentatlon* yaklaşımı yerine, ChatGPT’ye yönelik olarak, yine atletizmde dört müsabaka esasına dayanan yarışmalardan esinlenerek, sırasıyla “anlam,” “hece sayısı”, “kafiye”, ve “yerelleştirme” kriterlerine dayanan *tetratlon* yaklaşımı benimsenmiştir.

3. ChatGPT-3.5’un şarkı çevirileri

ChatGPT’yi şarkı çevirisi konusunda en iyi şekilde yönlendirebilmek amacıyla, tetratlon yaklaşımında belirlenen kriterleri önce ayrı ayrı çevirilerde karşılaması istenmiştir. Anlam, hece sayısı, kafiye ve yerelleştirme odaklı ayrı ayrı yaptığı çevirilerden sonra da kendisinde dört kriteri bir arada harmanladığı tetratlon çevirisi istenmiş ve incelenmiştir.

3.1. ChatGPT-3.5’un anlam odaklı şarkı çevirisi

ChatGPT’yle şarkı çevirisi sürecinde, ilk adımda kendisinden yalnızca anlamı yansıtan bir çeviri yapması istenmiştir. ChatGPT telif hakları kanunları gereği kaynak şarkının sözlerini kendisi bulamadığından, kaynak şarkının sözleri kendisine gönderilmiş ve Türkçeye çevirmesi istenmiştir. Aynı sözleri farklı yönlerde odaklanarak tekrar tekrar çevireceği için de çeviri isteği yalnızca ilk nakaratın sonuna kadarki bölümle sınırlı tutulmuştur. 14 Kasım 2023 13:05’te başlayıp 13:27’de sona eren ChatGPT oturumu şu şekilde ilerlemiştir (OpenAI, 2023):

İnsan: Nasılsın?

ChatGPT: Ben bir yapay zekâ dil modeliyim, bu nedenle duygularım yok, ama size yardımcı olmak için buradayım! Sormak istediğiniz bir konu var mı?

İnsan: Sesli dosyalarla işlem yapabiliyor musun?

ChatGPT: Üzgünüm, ancak ben metin tabanlı bir dil modeli olduğum için sesli dosyaları işleyemem veya anlayamam. Ancak size metin tabanlı sorularınızda yardımcı olabilirim. Başka bir konuda yardım istemek ister misiniz?

İnsan: Zaz’ın "Je Veux" şarkısını biliyor musun?

ChatGPT: Evet, "Je Veux" Zaz tarafından seslendirilen bir şarkıdır. Zaz, Fransız şarkıcı ve söz yazarıdır. "Je Veux", 2010 çıkışlı ilk stüdyo albümü olan "Zaz"da yer alıyor. Şarkı, Zaz’ın enerjik tarzını ve kendine özgü vokallerini sergiliyor. Şarkının sözleri, özgürlük, bağımsızlık ve hayattan beklentilere dair duygusal bir tema içeriyor. Eğer bu şarkı hakkında daha fazla bilgi veya başka bir konuda sorunuz varsa, sormaktan çekinmeyin!

İnsan: Şarkının sözlerini Türkçeye çevirebilir misin?

ChatGPT: Tabii ki, işte "Je Veux" şarkısının Türkçe çevirisi.

Bu konuşma sonrasında ChatGPT şöyle bir çeviri yapmıştır (OpenAI, 2023):

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT’nin anlam odaklı çevirisi:

Bana Ritz’te bir süit verin, istemiyorum

Chanel’den mücevherler istemiyorum

Bana bir limuzin verin, ne yapacağım onunla (papalapapapala)

Bana personel hediye edin, ne yapacağım onunla?

Neufchatel’de bir malikane, benim için değil

Bana Eiffel Kulesi verin, ne yapacağım onunla (papalapapapala)

Je veux d'l'amour, d'la joie, de la bonne humeur	Aşk istiyorum, neşe istiyorum, iyi bir ruh hali istiyorum
Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur	Benim mutluluğumu para yapmaz
Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala)	Ben kalbim üzerine ölmek istiyorum (papalapapapala)
Allons ensemble, découvrir ma liberté	Hadi birlikte, özgürlüğümü keşfetmeye gidelim
Oubliez donc tous vos clichés	Lütfen tüm klişelerinizi unutun
Bienvenue dans ma réalité	Benim gerçekliğime hoş geldiniz

Yukarıda da belirttiğim gibi, ChatGPT'ye çevirmesi için ilettiğim kaynak şarkı sözlerinde, şarkıcının lüks bir oteldeki süit odaya karşı isteksizliği ifade ediliyor. Şarkıcı, lüks marka Chanel'e ait mücevherlere karşı ilgisiz olduğunu belirterek, lüks bir taşıma aracı olan limuzine sahip olmanın anlamını sorguluyor. Kişisel hizmetçilere veya yardımcılara ihtiyacının olmadığını söyleyerek, Neufchatel adlı bölgede malikaneye sahip olmanın kendisi için uygun olmadığını belirtiyor, sonrasında da Eiffel Kulesi gibi şatafatlı ve sembolik bir yapıya dahi sahip olmanın sorguluyor. Nakarat bölümünde ise, giriş bölümünde yer adları üzerinden anlattığı maddiyata önem vermeyen kişiliğini daha somut bir şekilde dinleyiciye açıklıyor. Maddi zenginlik yerine aşk ve pozitif duyguların önemine vurgu yapıyor, mutluluğunun parayla elde edilemeyeceğini belirtiyor, duygusal ve içten bir yaşam istediğini ifade ediyor, dinleyiciyi birlikte özgürlüğü keşfetmeye davet ederek klişeleri bir kenara bırakıp kendi gerçeklik anlayışını keşfe çağırıyor.

ChatGPT'nin anlam odaklı şarkı çevirisi üzerinden de bu anlatıyı takip etmek mümkün. Yani Fransızca şarkının hem dil hem de dil dışı unsurlarına yakın bir metin yaratmış ChatGPT. Ritz, Chanel, Neufchatel ve Eiffel gibi Fransız kültürüne özgü özel isimler, ChatGPT'nin Türkçe çevirisinde de aynı şekilde görülüyor. Temel mesaj ve duygu korunmuş. Çeviri, özgün metindeki temel cümle yapılarını genellikle doğru bir şekilde yansıtmış. Ancak bazı ifadelerin Türkçesinde yaygın kullanım dışına çıkan, dolayısıyla da anlamı belirgin biçimde yansıtmayan örneklerle rastlamak mümkün. Mesela "Bana Eiffel Kulesi verin," demek yerine "Bana Eiffel Kulesini verin" diyerek iyelik ekiyle söz konusu nesne daha belirgin hale getirilebilir. "Neufchatel'de bir malikane, benim için değil" dizesindeki "benim için değil" ifadesi yerine ise "bana göre değil" ya da "bana hiç uymaz" gibi ifadeler şarkının anlamını Türkçede daha belirgin biçimde yansıtabilir. Benzer şekilde "j'en ferais quoi" ifadesi de "ne yapacağım onunla" yerine "neyleyim/ne yapayım limuzini," "limuzin benim ne işime yarar" biçiminde çevrilse Türkçede daha anlaşılır olabilir. "Benim mutluluğumu para yapmaz" da kaynak şarkıyı hiç bilmeden şarkının sözlerini Türkçe okuyan ya da dinleyen kişi için anlaşılabilir olacaktır. "Para bana mutluluk vermez" ya da "parayla mutlu olunmaz" gibi ifadeler tercih edilebilir. Son olarak, "ben kalbim üzerine ölmek istiyorum" ifadesi de anlaşılmamaktadır:

İnsan: La main sur le coeur, kalbim üzerinde elin olsun ölürken, demek, neden el kelimesini çevirmedin?

ChatGPT: Evet, doğru bir noktaya değindiniz. "La main sur le coeur" ifadesi kelime kelime çevrildiğinde "el kalbin üzerinde" anlamına gelir; ancak bu bir Fransız deyimini olarak kullanıldığında genellikle "kalbim üzerine" ya da "kalbimde" gibi bir anlam taşır. Çeviriyi yaparken bu ifadeyi daha doğru bir şekilde yansıtmak adına "kalbim üstünde" ifadesini tercih ettim. Ancak elbette çeviri konusu kişisel tercihlere ve yorumlamalara da açıktır, ve bu tip çevirilerde bazen kültürel ve dilbilgisel nüansları tam anlamıyla yansıtmak zor olabilir. İsterseniz, "kalbim üstünde elin olsun ölürken" şeklinde bir çeviri de uygun olabilir (OpenAI, 2023).

Kaynak şarkıda "moi j'veux crever la main sur le coeur" olarak gördüğümüz bu dize aslında Fransızca "avoir le coeur sur la main" ifadesinin şarkının yazarları Kerredine Soltani ve Tristan Solanilla'nın şarkıya uyarladığı halidir, ve "eli açık," "cömert," "yüce gönüllü" anlamlarına gelmektedir. Şarkının yazarları burada "kalp" ve "el" kelimelerinin yerini değiştirerek deyimde vurgulanan unsuru "kalp" haline getirmiştir. Ancak "ben kalbim üzerine ölmek istiyorum" yerine belki "kalbi açık desinler ardından" gibi bir kelime oyunuyla kaynak şarkıdaki anlama yaklaşılabirdi. Bunlara rağmen, ChatGPT'nin genel olarak bakıldığında anlam odaklı çeviride başarılı olduğu, kaynak şarkıdaki özgürlük düşkünü ve maddiyat

karşıtı karakteri erek dile yakın bir şekilde yansıttığı söylenebilir. Aşağıdaki bölümde ChatGPT'den bu kez hece sayısına odaklanan bir çeviri istenmiştir.

3.2. ChatGPT-3.5'un hece sayısı odaklı şarkı çevirisi

İnsan: Peki, farklı versiyonlar da isteyebilir miyim senden?

ChatGPT: Tabii ki, başka bir versiyonu da çevirebilirim. İstedığınız bir versiyon veya değişiklik var mı?

İnsan: Kelimesi kelimesine bir çeviri yerine, Fransızca sözlerdeki hece sayısını yansıtan bir çeviri yapabilir misin?

ChatGPT: Elbette, hece sayısını dikkate alarak bir çeviri yapabilirim. Ancak, şarkı sözleri genellikle müzikle uyumlu olacak şekilde yazıldığından dolayı, tam olarak hece sayısını korumak bazen mümkün olmayabilir. Ancak elimden geldiğince benzer bir ritmi korumaya çalışacağım. İşte bu anlamda bir çeviri (OpenAI, 2023).

ChatGPT'nin şarkı çevirisine dair genel bilgi sahibi olduğu söylediklerinden anlaşılmaktadır. Müzik ve şarkı sözleri arasındaki uyuma, yani prozodiye dikkat çekmekte, bir yandan da kaynak şarkıdaki hece sayısını erek şarkıda korumanın zorluğunu ifade etmektedir. Ancak söz ve müzik arasındaki uyum ile hece sayısı arasındaki ilişkiyi tam olarak açıklamadığını da belirtmemiz gerekir (Pesen, 2022a, s. 5). Şarkı çevirisine dair bu açıklamayı yaptıktan sonra ChatGPT aşağıdaki çevirisini paylaşmıştır (OpenAI, 2023):

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas **11**²

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas **11**

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala) **11**

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? **11**

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi **11**

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala) **11**

Je veux d'amour, d'la joie, de la bonne humeur **10**

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur **11**

Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala) **9**

Allons ensemble, découvrir ma liberté **11**

Oubliez donc tous vos clichés **8**

Bienvenue dans ma réalité **9**

ChatGPT'nin hece sayısı odaklı çevirisi:

Ritz'te süit, istemem, hayır **9**

Chanel'in mücevherleri, istemem, hayır **13**

Limuzin versen ne yaparım ben (papalapapapala) **10**

Personel hediye etsen ne yaparım ben? **13**

Neufchatel'de malikane, bana uymaz **12**

Eiffel Kulesi versen ne yaparım ben (papalapapapala) **12**

Aşk, neşe, iyi bir ruh hali istiyorum **13**

Paran beni mutlu etmez **8**

Kalbim üstünde ölmek isterim (papalapapapala) **10**

Gel, birlikte özgürlüğümü keşfe çıkalım **14**

Tüm klişeleri unut **7**

Gerçekliğime hoş geldin **8**

Dikkat çekici bir değişiklik şudur: Hece sayısına odaklanan çeviri isteği sonucunda ChatGPT "ne yaparım ben," "bana uymaz," "paran beni mutlu etmez" gibi ifadeler kullanarak Türkçe şarkının anlamını daha belirgin ve doğal biçimde çevirmeye başlamaktadır. Birinci versiyondaki "benim mutluluğumu para yapmaz," yerine bu versiyonda önerdiği "paran beni mutlu etmez" dizesi de buna başka bir örnektir. Birinci ve ikinci versiyonlar arasındaki bir önemli fark da ikinci çoğul şahıs yerine ikinci tekil şahsa hitap etmesidir, bunun da şarkının samimi havasına çok daha uygun bir çeviri olduğu söylenebilir. Demek ki biz insanlar gibi, ChatGPT de her yeniden çeviride farklı noktaları daha iyi görmekte ve kendi kendine düzeltmeler yapmaktadır.

Öte yandan, asıl verilen komut tam yerine getirilmemekte, kaynak ve erek şarkı dizeleri arasında hece sayısında ciddi farklılık gözlenmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, André Lefevre'in "metrical translation" [hece sayısına yönelik çeviri] olarak nitelediği bu yöntem, şarkı çevirisi söylenebilirliği

² Kaynak ve erek şarkı dizeleri sonunda hece sayısı koyu rakamlarla belirtilmiştir. "Papalapapapala" bölümü dizelerin arasında yer aldığından hece sayısı çözümlemesinde özellikle dikkate alınmamıştır.

açısından da çok önemlidir (1975, s. 37). Kaynak şarkıdaki bir dizinin hece sayısı erek şarkıdan daha fazla ise şarkının söylenişi heceler kalabalıklaşmasından dolayı zorlaşacak, hip-hop ve rap türlerini andıran bir hal alacaktır. Kaynak şarkıdaki bir dizinin hece sayısı erek şarkıda daha az ise, bu kez “melisma” yönteminden faydalanılarak heceler uzatılarak söylenebilecektir (Low, 2005, s. 196). Asıl amacımız ChatGPT’den söylenebilir bir şarkı yaratması olduğu için, kendisinden hece sayısının korunmasına daha çok odaklanan bir çeviri daha yapması rica edilmiştir:

İnsan: Peki her dizede 11 hece olacak şekilde çevirebilir misin?

ChatGPT: Tabii ki, her dize için 11 hece kullanarak bir çeviri yapabilirim. Ancak bu durumda, özgün şarkı sözleriyle tam bir ritmik uyum sağlamak zor olabilir. İşte denemem (OpenAI, 2023).

Burada ChatGPT’nin her dize için 11 heceyi korumak ya da buna yakın bir hece sayısı tutturmak konusundaki kuramsal çıkarımının çok da doğru olmadığını belirtmek gerekir. Kaynak şarkıdaki hece sayısına yakın hece sayısında bir erek şarkıyı söylemek şarkı melodisinin çok da değiştirilmeden kolayca söylenmesini sağlayacaktır. Hatta söylenebilir şarkı çevirisi konusunda deneyimi olmayan ve/veya şarkı çevirisini söyleyerek deneme şansı olmayan bir çevirmenin izleyebileceği güvenli bir yoldur (Pesen, 2022, s. 6). Bu yeniden çeviri isteği üzerine ChatGPT aşağıdaki çevirisini paylaşmıştır:

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas! **11**

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas! **11**

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala) **11**

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? **11**

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi **11**

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala) **11**

Je veux d'amour, d'la joie, de la bonne humeur **10**

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur **11**

Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala) **9**

Allons ensemble, découvrir ma liberté **11**

Oubliez donc tous vos clichés **8**

Bienvenue dans ma réalité **9**

ChatGPT'nin hece sayısı odaklı çevirisi:

Ritz'te bir süit ver, istemem, hayır! **11**

Chanel mücevherleri, istemem, hayır! **12**

Limuzin versen bana, ne yaparım ben (papalapapapala) **12**

Personel hediye etsen, ne yaparım ben? **12**

Neufchatel'de malikane, bana uymaz **12**

Eiffel Kulesi versen bana, ne yaparım ben (papalapapapala) **14**

Aşk, neşe, iyi ruh hali isterim **11**

Paran beni mutlu etmez **8**

Kalbim üstünde ölmek isterim (papalapapapala) **10**

Gel, birlikte özgürlüğümü keşfetmeye gidelim **16**

Tüm klişeleri unut **7**

Gerçekliğime hoş geldin **8**

ChatGPT kendisinden istendiği biçimde hece sayısı bakımından kaynak şarkıya yakın bir çeviri yapmıştır. Giriş bölümünde son dize dışında hepsinde ya hece sayısını birer bir korumakta, ya da bir fazla hece sayısı ile son derece başarılı bir biçimde çevrilmektedir, en farklı çevirdiği son dizede de kaynak metne yalnızca 3 hece fazladan ekleyerek çevirmiştir. Nakarat bölümünde ise hece sayısını iki dize dışında bir farkla çevirmeyi başarmıştır. Bu iki dize şunlardır: “paran beni mutlu etmez” (3 hece farklı) ve “gel, birlikte özgürlüğümü keşfetmeye gidelim” (5 hece farklı). Şarkının söylenebilirliğinde sorun yaratacak bu iki dize dışında başarılı bir çeviri yaptığını söylemek mümkün. Hece sayısına odaklanırken de ikinci çeviriden farklı da olsa, yine ikinci çeviride rastladığımız samimi, doğal dil ve ikinci tekil şahıs hitabı gözlenmektedir. Şimdiye kadarki çeviriler arasında hece sayıları arasındaki benzerlik, ve buna paralel olarak da söylenebilirlik açısından en iyi çevirinin bu olduğu değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Demek ki ChatGPT, ayrıntılı yönlendirmeye beklediğimiz kaliteye yakın çeviriler yapabilmektedir. Bir sonraki yönlendirmede kendisinden kafiye odaklanan bir çeviri yapması istenmiştir.

3.3. ChatGPT-3.5'un kafiye odaklı şarkı çevirisi

İnsan: Fransızca sözleri kafiyeye odaklanarak Türkçeye çevirir misin?

ChatGPT: Tabii ki, kafiye şarkı sözlerinde genellikle benzer seslerin veya hecelerin tekrarıdır. Ancak bu, her zaman katı bir kural değildir ve bazen sanatçının yaratıcı ifade özgürlüğünü yansıtabilir. İşte bir örnek (OpenAI, 2023).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas **a**³

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas **a**

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala) **a**

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? **a**

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi **a**

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala) **a**

Je veux d'amour, d'la joie, de la bonne humeur **b**

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur **b**

Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala) **b**

Allons ensemble, découvrir ma liberté **c**

Oubliez donc tous vos clichés **c**

Bienvenue dans ma réalité **c**

ChatGPT'nin kafiye odaklı çevirisi:

Ritz'te bir oda, istemem, yok **a**

Chanel'in mücevherleri, istemem, yok **a**

Bana bir limuzin, ne yapayım ben (papalapapapala) **b**

Personel hediyeleri, ne yapayım ben? **b**

Neufchatel'de malikane, bana uymaz **c**

Eiffel Kulesi bana ne yapar, ne yapayım ben **b**
(papalapapapala)

Aşk isterim, neşe, iyi bir ruh hali **d**

Paran benim mutluluğumu getirmez **e**

Ben kalbim üstünde ölmek isterim (papalapapapala) **f**

Gel, birlikte özgürlüğümü keşfe çıkalım **g**

Hadi, tüm klişeleri unut **h**

Gerçekliğime hoş geldin **f/i**

Kaynak şarkı sözleri ilk bölümde hep aynı sesle bitmektedir. Dize sonlarında sırasıyla "pas," "pas," "quoi," "quoi," "moi," ve yine "quoi," sözcükleriyle yaratılan kafiye, erek şarkıda sırasıyla "yok," "yok," "ben," "ben," "uymaz," ve "ben" sözcükleriyle yeniden yaratılmaya çalışılmıştır. Kaynak şarkının birinci bölümünde, Türkçe yazacak olursak, "a" sesiyle biten dizeler, nakarat bölümünde, Türkçe yazacak olursak, "ör" ve "e" sesleriyle bitmiştir. Yani kaynak şarkıda birinci bölümdeki altı dize için a, a, a, a, a, a olarak saptadığımız kafiye şeması, nakarattaki "humeur," "bonheur," "coeur," "liberté," "clichés," ve "réalité" sözcükleri için de b, b, b, c, c, c olarak belirtilebilir. Erek şarkıda birinci bölümde a, a, b, b, c, b olarak gösterebileceğimiz kafiye şeması ise, "hali," "getirmez," "isterim," "çıkalım," "unut," ve "geldin" sözcüklerinin meydana getirdiği d, e, f, g, h, f/i harfleri ile ifade edilebilir. Son dizenin son sözcüğü "geldin" in son sesi "in" daha önceki dize sonu sözcüklerde geçmese de, şarkı söylendiğinde buna çok benzer olarak duyulan "im" sesi "isterim" in sonunda bulunduğu kafiye şemasındaki son dize sonu sözcük f/i olarak belirtilmiştir. İncelememiz ışığında ChatGPT'nin kafiye odaklı çevirisinin kendisinden isteneni vermediği söylenebilir. Yönlendirmede ChatGPT'den istenen kafiye, erek şarkı söylendiğinde duyulmamaktadır. Kafiye odaklı çeviri söylenebilirliği doğrudan etkilemediğinden, kendisinden yeni bir çeviri istenmemiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinin tamamında, 4 Ocak 2024 tarihinde 9:59'da başlayıp 10:47'de sona eren ChatGPT oturumundan altınlara yer verilmiştir. Aşağıdaki bölümde ise kendisinden bu kez yerelleştirme odaklı bir çeviri yapması istenmektedir. Fransız kültürüne özgü öğeler (marka, mekân ve semboller) kaynak şarkının birinci bölümünde yer aldığından aşağıdaki yerelleştirme odaklı şarkı çevirisinde ChatGPT'nin yalnızca bu bölümü çevirmesi istenmiştir.

³ Kaynak şarkı ve erek şarkı dizelerinin kafiye şeması koyu harfler yoluyla belirtilmiştir.

3.4. ChatGPT-3.5'un yerelleştirme odaklı şarkı çevirisi

İnsan: Bu şarkının birinci bölüm sözlerinde Fransız kültürüne özgü öğelerin tamamını, Türk kültürüne özgü öğelerle değiştirebilir misin?

ChatGPT: Evet, tabii ki! Ancak tamamen yeni öğeler eklemek, orijinal şarkı sözlerini koruma açısından zor olabilir. Ancak benzer bir tema ve hissiyatı yakalamak adına Türk kültürüne daha uygun öğelerle bir çeviri yapabilirim. İşte bir deneme (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin yerelleştirme odaklı çevirisi:

Ritz'te bir köy evi, istemem, yok

Zeytinliklerim olsun, istemem, yok

Bana bir at arabası, ne yapayım ben (tıpır tıpır tıpır)

Köy halkı yanımda, ne yapayım ben?

Bir köy evi Datça'da, bana uymaz

Boğaz Köprüsü versen bana, ne yapayım ben (tıpır tıpır tıpır)

ChatGPT'nin yerelleştirme örneği kendisinden istediğimiz çeviriyi kelimesi kelimesine karşılamaktadır. "Türk kültürüne özgü" öğeler isteği şaşırtıcı derecede başarılı bir şekilde yerine getirilmiştir. Bu çevirisine dair öncelikle "tıpır tıpır" ifadesini açıklaması istendiğinde, ChatGPT şu cevabı vermiştir:

"Tıpır tıpır" Türkçe bir onomatopeyik ifadedir ve genellikle hafif bir ritim veya adım sesini taklit etmek için kullanılır. Şarkı sözlerinde veya çocuklar arasında kullanıldığında, genellikle neşeli, ritmik bir atmosferi ifade etmek için kullanılır. Burada kullanıldığı bağlamda, şarkıya ritim veya eğlence eklemek amacıyla kullanılmış olabilir. Bu ifade genellikle bir anlam taşımaz, sadece sesin ritmini taklit eder (OpenAI, 2024).

Çevireceğini hiç düşünmediğimiz yansıma ile oluşan bu sözcükte olduğu gibi, Fransız kültürüne özgü öğeleri Türk kültürüne özgü öğelerle değiştirme işini de beklemediğimiz derece iyi yaptığı söylenebilir. "Köy evi", "zeytinlik", "at arabası", "köy halkı", "Datça" gibi öğeler Türkiye'de şehirden uzak mütevazı bir yaşantıyı anlatmakta ve gerçekten de kendisine verilen "Fransız kültürüne özgü öğeleri, Türk kültürüne özgü öğelerle değiştir" isteğini karşılamaktadır.

Ne var ki, bunların dışında Türk kültürüne özgü bir öğe daha kullanılmaktadır: "Boğaz Köprüsü". Fark edilebileceği gibi, bunun dışındaki öğelerin hepsi şehirden uzak kültüre özgü öğeler iken, bu öğe diğerlerinden çok farklı bir resim çizmektedir. Bütün bunlara ek olarak, yukarıda da belirtildiği gibi, kaynak şarkıda maddiyata karşı bir tutum sergileyen karakterin, erek şarkıda bu mütevazı öğeleri reddeden bir tavır sergilemesi şarkının anlamı bakımından sorun yaratmaktadır. Dolayısıyla, ChatGPT kültür konusunda bilgi sahibi olduğunu gösteren bir örnek verse de, ve buna ek olarak, kendisine söyleneni yapsa da, komutun yeterince ayrıntı içermemesinden dolayı, erek çeviri beklentimizi karşılamamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, ChatGPT'nin yaptığı çeviri, kendisine verilen komutun aslında eksik olduğunu da bize göstermektedir. Dolayısıyla komut daha ayrıntılı hale getirilerek kendisinden bir çeviri daha yapması istenmiştir:

İnsan: Teşekkürler cevabın için. Peki bu çeviriyi bir kez daha, ancak bu kez yerelleştirmeyi Türkiye'de ve hatta İstanbul'daki şehir hayatına uyarlayarak yapabilir misin?

ChatGPT: Tabii ki, aşağıda çeviriyi Türkiye'de ve özellikle İstanbul'daki şehir hayatına daha uygun bir şekilde yerelleştirdim (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas!

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas!

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin yerelleştirme odaklı çevirisi:

Ritz'te bir rezidans, istemem, yok

Chanel'in takıları, istemem, yok

Bana lüks bir araba, ne yapayım (tıpır tıpır tıpır)

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? *Personel hediye edin, ne yapayım ben?*
 Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi *Boğaz manzaralı bir malikane, bana uymaz*
 Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala) *Boğaz Köprüsü versen bana, ne yapayım ben (tıpır tıpır tıpır)*

Nişantaşı Ritz-Carlton rezidansları da, Chanel mücevherleri de İstanbul'da bulunabilir, bu anlamda da ChatGPT yine verilen komuta ("İstanbul'daki şehir hayatı") uymuştur, üstelik "lüks araba," "personel," "Boğaz manzaralı malikane" ve "Boğaz Köprüsü" gibi tercihler kaynak şarkıdaki lüks karşıtı yaşam tablosunu başarıyla çizmektedir. Ancak bu çeviride "şehir hayatı" yansıtılsa da, erek kültüre özgü öğelerle gerçekleşen tam bir yerelleştirme gözlenmemektedir. Dolayısıyla kendisine daha belirgin bir komut verilip bir çeviri daha istenmiştir:

İnsan: Peki tamamen İstanbul'a özgü öğeler kullansan ve Fransa'ya ya da Paris'e özgü hiçbir öge kalmasa?

ChatGPT: Elbette, İstanbul'a özgü öğeler ekleyerek ve Fransız kültüründen tamamen çıkarak bir çeviri yapabilirim. İşte bu doğrultuda bir öneri (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas
 Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas
 Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)
 Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?
 Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi
 Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin yerelleştirme odaklı çevirisi:

Bebek'te bir rezidans, istemem, yok
Bebek'te bir kafe, istemem, yok
 Bana bir *vapur*, ne yapayım (tıpır tıpır tıpır)
Mahalle esnafım yanımda, ne yapayım ben?
Boğaziçi manzaralı bir ev, bana uymaz
Boğaz Köprüsü versen bana, ne yapayım ben (tıpır tıpır tıpır)

"Bebek'te rezidans" ve "Bebek'te kafe", "Boğaziçi manzaralı bir ev" (bir önceki çevirisinde "Boğaz manzaralı bir ev" olarak yaygın kullanıma daha yakın bir karşılık üretmişti) ve "Boğaz Köprüsü" amaca uygun yerelleştirmelerdir. Üstelik İstanbul'daki "Boğaz Köprüsü" kaynak şarkıda yer alan ve Paris'te bulunan "Eiffel Kulesi"nin çok başarılı bir yerel karşılığıdır. Ancak bu kez de diğer öğelerle bir tutarsızlık söz konusudur: "vapur" ve "mahalle esnafı" şarkıyı söyleyen lüks karşıtı ve özgürlük düşkünü kişinin karşı çıkacağı ve/veya istemeyeceği öğeler değildir. Bir sonraki bölümde ChatGPT'den şimdiye kadar üzerinde çalıştığı dört farklı kriteri birleştiren tetratlon çevirisi istenmiştir.

3.5. ChatGPT-3.5'un tetratlon çevirisi

İnsan: Peki şimdi de bu sonuncu versiyondaki yerelleştirmeleri koruyarak, ama aynı zamanda önceden yaptığın gibi kaynak şarkının hece sayısını yakın tutarak, ve de benzer bir kafiye düzeniyle çevirebilir misin?

ChatGPT: Tabii ki, hece sayısını ve kafiye düzenini koruyarak bir çeviri yapabilirim. Ancak kafiye düzenini Fransızca orijinaline tamamen uydurmak zor olabilir, çünkü dil farklılıkları ve kelimelerin yapıları çoğu zaman farklıdır. Ancak benzer bir akış ve ritim oluşturmaya çalıştım (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas!
 Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas!
 Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)
 Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?
 Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi
 Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin 1. tetratlon çevirisi:

Bebek'te rezidans, istemem asla!
Bebek kafesi, istemem başka!
 Vapura bineyim neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)
 Mahalle yanımda, neyleyim ben?
 Boğaziçi manzarası, uymaz bana asla
 Köprüyü versen bana, neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)

Je veux d'amour, d'la joie, de la bonne humeur

Aşk ve eğlence, istiyorum ben

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur	Paranın mutluluğu yok ki, alamam
Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala)	Kalbim üstünde öleyim ben (tıpır tıpır tıpır)
Allons ensemble, découvrir ma liberté	İstanbul'un sokaklarında gezelim
Oubliez donc tous vos clichés	Unut cliché'lerini
Bienvenue dans ma réalité	Hoş geldin gerçekliğime

İnsan: İlk iki dizede "Bebek" tekrar etmişsin, "Bebek"lerden biri yerine daha uygun bir yer bulunamaz mı?

ChatGPT: Evet, haklısınız. Tekrarlanan bir kelime yerine farklı bir kelime kullanarak çeşitlendirebiliriz. İşte revize edilmiş versiyon (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas!
Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas!
Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)
Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?
Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi
Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin 2. tetralon çevirisi:

Sarıyer'de rezidans, istemem asla!
Kafede oturmak, istemem başka!
Vapura binsem neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)
Mahalle yanımda, neyleyim ben?
İstanbul manzarası, uymaz bana asla
Köprüyü versen bana, neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)

Je veux d'l'amour, d'la joie, de la bonne humeur

Aşk ve eğlence, istiyorum ben

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur

Paranın mutluluğu yok ki, alamam

Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala)

Kalbim üstünde öleyim ben (tıpır tıpır tıpır)

Allons ensemble, découvrir ma liberté

Şehir sokaklarında gezelim

Oubliez donc tous vos clichés

Unut cliché'lerini

Bienvenue dans ma réalité

Hoş geldin gerçekliğime

İnsan: mahalle yukarıdaki diğer şehre özgü öğeler ile anlamsal olarak uyumlu gelmiyor, şatafatlı, zengin bir şehir yaşamını çağrıştırmıyor, değiştirebilir misin?

ChatGPT: Evet, elbette. Daha şehirsiz ve zengin bir atmosfer oluşturacak şekilde değiştirebiliriz (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas!
Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas!
Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi (papalapapapala)
Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi?
Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi
Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi (papalapapapala)

ChatGPT'nin 3. tetralon çevirisi:

Nişantaşı'nda rezidans, istemem asla!
Bir kafede oturmak, istemem başka!
Vapura binsem neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)
Boğaziçi yanımda, neyleyim ben?
İstanbul manzarası, uymaz bana asla
Köprüyü versen bana, neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır)

Je veux d'l'amour, d'la joie, de la bonne humeur

Aşk ve eğlence, istiyorum ben

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur

Paranın mutluluğu yok ki, alamam

Moi j'veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala)

Kalbim üstünde öleyim ben (tıpır tıpır tıpır)

Allons ensemble, découvrir ma liberté

Şehir sokaklarında gezelim

Oubliez donc tous vos clichés

Unut cliché'lerini

Bienvenue dans ma réalité

Hoş geldin gerçekliğime

İnsan: Vapura da zengin de fakir de herkes biner, onun yerine ne koysak?

ChatGPT: Evet, doğru. Daha zengin bir atmosfer yaratmak için vapur yerine daha özel bir taşıma aracı ekleyebiliriz. İşte bir öneri (OpenAI, 2024).

Kaynak şarkının sözleri:

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas! **a 11**⁴

Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas! **a 11**

Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi **a 11** (papalapapapala)

Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? **a 11**

Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi **a 11**

Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi **a 11** (papalapapapala)

Je veux d'l'amour, d'la joie, de la bonne humeur **b 10**

Ce n'est pas votre argent qui f'ra mon bonheur **b 11**

Moi j'veux crever la main sur le coeur **b 9** (papalapapapala)

Allons ensemble, découvrir ma liberté **c 11**

Oubliez donc tous vos clichés **c 8**

Bienvenue dans ma réalité **c 9**

ChatGPT'nin 4. tetratlon çevirisi:

Nişantaşı'nda rezidans, istemem asla! a 13

Bir kafede oturmak, istemem başka! a 12

Lüks bir arabayla gezmek neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır) b 12

Boğaziçi yanımda, neyleyim ben? b 11

İstanbul manzarası, uymaz bana asla a 13

Köprüyü versen bana, neyleyim ben (tıpır tıpır tıpır) b 11

Aşk ve eğlence, istiyorum ben b 10

Paranın mutluluğu yok ki, alamam c 12

Kalbim üstünde öleyim ben b 9 (tıpır tıpır tıpır)

Şehir sokaklarında gezelim c 10

Unut cliché'lerini d 7

Hoş geldin gerçekliğime e 8

Anlam, hece sayısı, kafiye ve yerelleştirmenin bir arada istendiği 4. ve son tetratlon çevirisinde ChatGPT'nin başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Anlam bakımından lüks şehir hayatını reddeden, parayla mutluluk satın alamayacağını düşünen, aşk ve eğlenceyi tercih eden bir karakter resmi çizilmiştir. Giriş bölümünde 2, 3, 4 ve 6. Dizeleri yalnızca bir fazla hece ile, 1 ve 5. dizeler ise yalnızca iki fazla heceyle çevirmiştir. Nakarat bölümünde 1 ve 3. dizeleri aynı hece sayısı ile, 4, 5 ve 6. dizeler bir az heceyle, 2. dize ise yalnızca bir fazla heceyle çevirmiştir. Bu çok yakın hece sayısı çevirisi ile şarkının söylenmesi şarkıyı söyleyecek yorumcu tarafından özel bir çaba gerekmeden mümkün olacaktır. ChatGPT'nin tetratlon çevirisinin kafiye şemasına bakıldığında ise yukarıda yalnızca kafiye odaklı olan çevirisini (hatırlayalım, a,a, b, b, c, b, d, e, f, g, h, f/i) düzelterek a, a, b, b, a, b, b, c, b, c, e şemasında ifade edilebilen, dolayısıyla sözün sesinin de müziğin sesi kadar kendini hissettirdiği bir çeviri yaptığını saptamak mümkündür. Tetratlon yaklaşımının ilk üç kriterine ek olarak, yerelleştirme bakımından da "Nişantaşı'nda rezidans", "köprüyü versen bana", "Boğaziçi", "İstanbul," ve "Boğaziçi" şarkıyı dinleyiciye son derece yakınlaştıran öğelerdir. Limuzin yerine tercih edilen "lüks bir araba" da genelleştirme yoluyla yapılan başarılı bir yerelleştirme örneğidir. "Tıpır, tıpır, tıpır" ifadesi de şarkının mizahi yaklaşımıyla örtüşmekte, (kim bilir kimileri için tatlı bir şehir yağmuru etkisi çağrıştırmakta) ve ChatGPT'nin de belirttiği gibi hoş bir yansıma etkisi yaratmaktadır.

ChatGPT'nin tetratlon çevirisinin geliştirilebilecek yönleri yok mudur? Her çeviri gibi, elbette. Daha önce kendisine de belirtildiği üzere, anlam bakımından "kalbim üstünde öleyim ben" daha farklı şekillerde söylense (örneğin "elim değil, ama kalbim açıktır benim") daha anlamlı ve doğal sonuçlar verebilir. "Paranın mutluluğu yok ki alamam" da yine "kim parayla mutlu olabilmiş ki" diye çevrilse daha anlamlı ve doğal olabilir. "Lüks bir arabayla gezmek, neyleyim ben" kendi içinde uyumlu bir cümle değildir. Lüks bir arabayla gezmeyi neyleyim ben" olarak uyumlu hale getirilebilir. Çeviride Fransızca "cliché" kelimesinin tercih edilmesi söylenme bakımından zorluk yaratmaktadır. Şarkının asıl anlatmak istediği lüks karşıtlığı anlamında düşünüldüğünde ise "bir kafede oturmak," "Boğaziçi yanımda" ve "İstanbul

⁴ Koyu harfler kafiye şemasını, koyu rakamlar ise dizelerin hece sayısını ifade etmektedir.

manzarası” da lüks, şatafatlı bir hayatı temsil etmeyen çevirilerdir. Çok parası olmayan biri de bir sabahçı kahvesinde oturabilir, Boğaziçi’nin güzelliklerinin tadını çıkarabilir ya da İstanbul’u bir tepeden seyredebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, ChatGPT’nin, yönlendirmelere uygun olarak yine de başarılı bir çeviri yaptığını söylemek mümkündür. Aşağıdaki bölümde ChatGPT’nin çevirmiş olduğu bölümü bir insanın nasıl çevirmiş olduğu incelenecek ve karşılaştırma yapılacaktır.

4. İnsanın tetratlon çevirisi

Donnez moi une suite au Ritz, je n'en veux pas a 11 ⁵	Çırağan’da bir oda mı, yok istemem a 12
Des bijoux de chez Chanel, je n'en veux pas a 11	Hürrem’in yüzüğünü, yok istemem a 11
Donnez moi une limousine, j'en ferais quoi a 11 (papalapapapala)	Şoförlü limuzini n’apayım ben? b 11 (na na nan na na na na)
Offrez moi du personnel, j'en ferais quoi? a 11	Uşaklar hizmetçiler, işim olmaz c 11
Un manoir à Neufchatel, ce n'est pas pour moi a 11	Bebek’te yalılarla işim olmaz c 11
Offrez moi la Tour Eiffel, j'en ferais quoi a 11 (papalapapapala)	Kız Kulesini versen n’apayım ben? c 11 (na na nan na na na na)
Je veux d’amour, d’la joie, de la bonne humeur b 10	Aşk, neşe, eğlence isterim ben c 10
Ce n'est pas votre argent qui f’ra mon bonheur b 11	Senin paran değil beni mutlu eden c 12
Moi j’veux crever la main sur le coeur, (papalapapapala) b 9	Kalbimde elin olsun tam ölürken c 11 (papalapapapala)
Allons ensemble, découvrir ma liberté c 11	Benimle gel dünyamı keşfetmeye d 11
Oubliez donc tous vos clichés c 8	Bırak kuralları uzak köşelerde d 12
Bienvenue dans ma réalité c 9	Haydi gel katıl benim gerçeğime d 11

Yukarıdaki bölüm Türkçe “Aşk Neşe” adıyla icra edilmiş *Je Veux* çevirisinden alınmıştır (şarkının kaydını dinlemek için bkz. Pesen, 2021, 2011). Tetratlon yaklaşımıyla incelenecek olursa, erek şarkı, anlam bakımından kaynak şarkıdaki lükse ve zenginliğe önem vermeyen karakteri belirgin olarak yansıtmaktadır. Giriş bölümündeki “yok istemem,” “n’apayım ben,” ve “işim olmaz” ifadeleri kaynak şarkıdaki “je n'en veux pas,” “, j'en ferais quoi,” ve “ce n'est pas pour moi” ifadelerinin anlamını yansıtmakta, aynı zamanda da söz konusu karakterin başkaldıran yapısıyla uyum içinde samimi ve günlük bir biçim kullanmaktadır. “Kalbimde elin olsun tam ölürken” dizesi kaynak şarkıdaki kalp ve el öğelerini korusa da yukarıda sözü edilen “eli açıklık – kalbi açıklık” kelime oyununu yansıtmamıştır, ancak ChatGPT’ye kıyasla erek dil açısından anlamlı ve doğal bir ifade tercih etmiştir. Hece sayısı bakımından, giriş bölümünde 2, 3, 4, 5 ve 6. dizeler aynı hece sayısı korunarak, 2. dize ise yalnızca bir fazla heceyle çevirmiştir. Nakarat bölümünde 1 ve 4. dizeler aynı hece sayısı, 2. dize bir fazla heceyle, 3 ve 6. dizeler 2 fazla heceyle, 5. dize ise 4 fazla heceyle çevrilmiştir. Hece sayısının çok farklı olduğu bu tek dize için de şunlar söylenebilir: kaynak şarkı dinlendiğinde de duyulabileceği gibi “Oubliez donc” sözlerinden sonra verilen müzikal es, erek şarkıda duyulan “bırak kuralları” ifadesinden sonra verilmekte, ve şarkı daha fazla notaya bölünerek daha ritmik söylenmektedir. Çeviride kafiye de önem verildiği görülmektedir: Giriş bölümünde a, a, b, c, c olarak ifade edilebilecek kafiye şemasına bir de not düşmekte fayda vardır: 1, 2, 3 ve 6. dizelerin sonundaki “istemem,” ve “ben” sözcükleri farklı kafiyeler olarak yazılsa da, erek şarkı söylendiğinde birbirlerine son derece yakın tınlamaktadır. Nakarat bölümü ise aynı kaynak şarkının nakarat bölümünü (b, b, b, c, c, c) çağrıştırırcasına ilk üç dizede aynı (c, c, c), son üç dizede ise aynı sesle bitmektedir (a, a, a). Tetratlon yaklaşımının bu ilk üç kriterine ek olarak, dördüncü kriter olan yerleştirme

⁵ Koyu harfler kafiye şemasını, koyu rakamlar ise dizelerin hece sayısını ifade etmektedir.

bakımından “Çırağan’da bir oda,” “Hürrem’in yüzüğü”, “Bebek’te yalılar”, ve “Kız Kulesi” şarkıyı dinleyiciye son derece yakınlaştıran öğelerdir. Dize aralarındaki bölümde ise ChatGPT gibi bir yerelleştirme (“tıpır tıpır”) yapılmamıştır.

ChatGPT’nin çevirisinde kendi içinde uyumlu olmayan dize olarak belirttiğimiz “Lüks bir arabayla gezmek, neyleyim ben,” insan çevirisinde “şoförlü limuzini n’apayım ben?” olarak ifade edilmiştir ve kendi içinde uyumludur. ChatGPT’nin Fransızca “cliché” kelimesini tercih etmesi söylenme bakımından zorluk yaratırken, insan çevirisinde bu bölüm Fransızca “cliché” kelimesinde bulunan “k,” “l” ve “ş” seslerini “köşelerde” sözüyle tekrarlamakta, ve böylelikle André Lefevere’in şiir çevirisinde “phonemic translation,” (1975, s. 19) yani dildeki sesin çevirisi olarak ifade ettiği yaklaşımı çağrıştırmaktadır: “Oubliez donc tous vos clichés (Kaynak Şarkı)/ Unut cliché’lerini (ChatGPT Çevirisi/ Bırak kuralları uzak köşelerde (İnsan Çevirisi).” Ancak bunu yaparken de anlam bakımından “klişe” kelimesini “kural” olarak değiştirmiştir. ChatGPT’nin Paris’in simgesi Eiffel Kulesine karşılık olarak önerdiği Boğaz Köprüsü (ki son çevirisinde “köprü” olarak değiştirmiştir), insan çevirisinde İstanbul’un en ünlü iki kulesinden biri olan Kız Kulesi olarak göze çarpmakta, bu bakımdan kaynak şarkıya benzer bir tutum sergilemektedir. Şarkının asıl teması olan lüks karşıtlığı anlamında düşünüldüğünde ise ChatGPT’nin çevirisinde “bir kafede oturmak,” “Boğaziçi yanımda” ve “İstanbul manzarası,” yukarıda da belirtildiği gibi, lüks, şatafatlı bir hayatı temsil etmeyen çeviriler olarak dikkat çekmektedir. İncelediğimiz insan çevirisinde hem anlam hem de yerelleştirme bakımından tam bir tutarlılık söz konusudur. Ereğ şarkıdaki karakter “Çırağan’da bir oda”yı da, “Hürrem’in yüzüğünü” de, “şoförlü limuzini” de, “uşakları, hizmetçileri” de, “Bebek’te yalıları” da reddetmektedir.

Sonuç

Çalışmada, ChatGPT’nin özelliklerine uygun olarak, Peter Low’un şarkı çevirisi alanında geliştirdiği pentatlon yaklaşımından yola çıkarak tetratlon yaklaşımı geliştirilmiştir, ve ChatGPT-3.5’tan kültüre özgü öğelerle göze çarpan Fransızca *Je Veux* şarkısından “anlam,” “hece sayısı”, “kafiye”, “yerelleştirme” ve son olarak da bu çevirileri birleştiren tetratlon çevirileri yapması istenmiştir. ChatGPT’nin Türkçe çevirileri incelenmiş, ve en son çevirisi şarkının insan tarafından yapılmış çevirisiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmaya ilham kaynağı olan Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilimi (“i” harfini, değerli bölümün güncel adına uygun olarak özellikle ekledim) ve Bilgisayar Mühendisliği bölümlerinin Eylül 2023’te düzenlediği 1. Ulusal Çeviri Teknolojileri Kongresinde farklı kişilerce şu önemli saptama yapılmıştır: Yapay zekâyla yapılan çeviriler insanların yaptığı çeviriler gibi olmamaktadır. Yukarıda yapılan inceleme ışığında da benzer bir saptama yapmak mümkündür.

En başta da belirtildiği gibi, çalışmanın cevabını aradığı başlıca soru şudur: ChatGPT şarkı çevirebilir mi? Evet, görüldüğü gibi ChatGPT şarkı çevirebilmekte, üstelik Peter Low’un pentatlon yaklaşımından uyarlanan tetratlon yaklaşımıyla bakıldığında da görülebileceği gibi, icraya yönelik şarkı çevirisi yapabilmektedir. İnsan çevirisiyle karşılaştırılan ChatGPT çevirisi, daha önce de belirtildiği gibi, başarılı bir şarkı çevirisidir. Ancak şunu unutmamak gerekir, ChatGPT’ye şarkı çevirisinin inceliklerini gösterebilmek için, bizim de çalışma boyunca belirttiğimiz gibi çok ayrıntılı, ve daha önce bizim dahi aklımıza gelmemiş komutlara ihtiyaç vardır. Bu da demek oluyor ki, ChatGPT bir insanın komutları olmadan icraya yönelik şarkı çevirisini gerçekleştirmekten uzaktır. Katılanlar hatırlayacaktır, 1. Ulusal Çeviri Teknolojileri Kongresi kapsamındaki Nöral Çeviri Çalıştayında, Olgun Dursun *Milliyet Gazetesi*’nden 1950’lerde yayınlanan bir haber paylaşmıştı. Haberin başlığı şu soruyu soruyordu: “Bilgisayarlar çevirmenlerin işini elinden alacak mı?” Yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesiyle bugünlerde bizler de bu soruyu çok sık sorar olduk. Ancak yukarıdaki çalışma ışığında ve şarkı çevirisi alanında cevap hayır olacaktır. Çeviri teknolojileri ve şarkı çevirisini birleştiren başka çalışmalar da benzer

sonuçlara varmaktadır. Örneğin geliştirilen kimi programlar şarkı çevirisinin söylenebilirlik ve anlaşılabilirliğini önemli derecede arttırabilse de, kafiye ve biçem alanlarında dikkate değer gelişmeler kaydedilmemiştir kaydedilememektedir (Guo vd., 2022, s. 737). Edebi çevirinin bir alt alanı olan şarkı çevirisinde, insan vazgeçilmez bir unsur olmaya devam etmektedir. Bu işi bilmeyen biri de programı gerektiği şekilde yönlendiremeyecektir. Dolayısıyla, en azından şimdilik, şarkı çevirisi alanında yapay zekânın ancak insan yönetiminde ve rehberliğinde başarılı sonuçlar verebileceğini söyleyebiliriz. Tıpkı çevirinin uzmanlık gerektiren diğer alanlarında olduğu gibi.

Kaynakça

- Franzon, J. (2008). Choices in song translation. In Susam-Sarajeva, S. (Ed.), *The translator: translation and music* (s. 343-399). St. Jerome.
- Guo, F. vd. (2022). Automatic song translation for tonal languages. *Findings of the Association for Computational Linguistics: ACL* (s. 729-743). Association for Computational Linguistics.
- Kaindl, K. (2005). The plurisemiotics of pop song translation: words, music, voice and image. In Gorlée, D. (Ed.), *Song and significance: virtues and vices of vocal translation* (s. 235-262). Rodopi.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. Routledge.
- Lefevere, A. (1975). *Translating poetry: seven strategies and a blueprint*. Assen.
- Low, P. (2017). *Translating song: lyrics and texts*. Routledge.
- Low, P. (2005). The pentathlon approach to singing songs. In Gorlée, D. (Ed.), *Song and significance: virtues and vices of vocal translation* (s. 185-212). Rodopi.
- Meriç, M. (2006). *Pop dedik: Türkçe sözlü hafif batı müziği*. İletişim.
- OpenAI. (2023). *ChatGPT-3.5* (November 14 Version) [Large language model].
- OpenAI. (2024). *ChatGPT-3.5* (January 4 Version) [Large language model].
- Özkaya Marangoz, E. (2023). The transformative role of artificial intelligence and machine learning in interpreting and language services. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), s. 1591-1598. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1372500>.
- Pesen, A. (2010). *Aranjman: rewriting foreign pop songs for the Turkish cultural repertoire*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Boğaziçi Üniversitesi.
- Pesen, A. (2011). *Aşk neşe*. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=mh_dWQyiSFw
- Pesen, A. (2021). *Aşk neşe*. Arpej Yapım. <https://open.spotify.com/track/0jxnylldqxuaw4So6rllCB?si=b63072cdbe954e9e>
- Pesen, A. (2022a). Singability and naturalness in opera translation. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, (17), 1-18. <https://doi.org/10.26650/iujts.2022.1182388>
- Pesen, A. (2022b). Müzik kültürümüzde aranjman: pop müzik nasıl (Tür)küyerelleşti? In Sayın, G. (Ed.) *Kültürel alanda küyerelleşme* (s. 49-63). Bilim Kültür Sanat.
- Schleiermacher, F. (2012). On the different methods of translating. In Venuti, L. (Ed.) Bernofsky, S. (Çev.) *The translation studies reader* (s. 43-62). Routledge.

- Susam-Sarajeva, S. (2008). Translation and music: changing perspectives, frameworks and significance. In Susam-Sarajeva (Ed.) *The translator: translation and music* (s. 187-200). Routledge.
- Şahin, M. (2013). *Çeviri ve teknoloji*. İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, M. (2023). *Yapay çeviri*. Çeviribilim Yayınları.
- Tanış Polat, N. (2023). Yapay zekâ ve çeviri: Mütercim-tercümanlık alanında yeni bir paradigma. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 11(2), 482-487.
- Yıkar, G. (2023). Farsça dil eğitiminde yapay zekâ (AI) destekli çeviri ve metin üretme üzerine bir değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1204-1221. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1369151>
- Yirmibeşoğlu, Z., Dursun, O., Dalli H., Şahin, M., Hodzik, E., Gürses, S., Güngör, T. (2023). Incorporating human translator style into English-Turkish literary machine translation. *24th Annual Conference of the European Association of Machine Translation (EAMT)*, June 2023, Tampere, Finland. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2307.11457>
- Zaz. (2011). *Je veux*. Sony Music. <https://open.spotify.com/track/734dz1YaFITwawPpM25fSt?si=90b00b75f77f4280>

The Role of Communicative Translation in the Current Translation Practices

Bahadır Holat¹

APA: Holat, B. (2024). The role of communicative translation in the current translation practices. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 2(1), 17-27.

Abstract

The aim of "The Role of Communicative Translation in The Current Translation Practices" is to enhance diversity in this literature by presenting real-life situations where Peter Newmark's method of communicative translation could be used. Therefore, it is practical research carried out by the method of theoretical analysis. Firstly, some background on the practice of translation and translation studies is provided. This is also where present translation methods are discussed. It prepares the reader for discussions taking place further in this paper. Secondly, a brief reference is made to some concepts in pragmatics and semiotics, as communicative translation is intertwined with pragmatics. This allows for laying scientific grounds on which to establish the idea that language is affected by culture, and in turn, translation is affected by culture. Lastly, the concept of communicative translation is introduced. After the reader is familiarized with the five fields of translation in which correct handling of some culturally sensitive elements is key, real-life examples in those fields of translation are provided. It is discussed how communicative translation method could come in useful in discourses which are otherwise likely to produce negative results. The conclusion is that communicative translation proves a beneficial translation method in dealing with culturally sensitive material and avoiding cultural pitfalls.

Keywords: Translation studies, communicative translation, Peter Newmark, pragmatics, language and culture.

Güncel Çeviri Uygulamalarında İletişimsel Çevirinin Rolü

Öz

Güncel Çeviri Uygulamalarında İletişimsel Çevirinin Rolü adlı makalenin hedefi, Peter Newmark tarafından ortaya atılan iletişimsel çeviri yönteminin kullanılabilirliği durumlarına gerçek hayattan örnekler sunarak literatürdeki çeşitliliği artırmaktır. Bu özelliğiyle araştırma, teorik çözümleme yöntemi ile yürütülen bir uygulamalı araştırmadır. İlk olarak çeviri uygulaması ve çeviribilime yönelik arka plan bilgisi sağlanmıştır. Bu kısımda aynı zamanda mevcut çeviri yöntemlerinden bahsedilmiştir. Bu sayede okuyucu araştırmanın ilerleyen kısımlarında yer alan tartışmalar için hazırlanmıştır. İkinci olarak bazı edimbilimsel ve göstergebilimsel kavramlara değinilmiştir. Bunun sebebi iletişimsel çeviri yönteminin temelinde bağlam unsurunun bulunması ve bu nedenle de dilbilimin alt disiplinlerinden edimbilim ile yakın bir ilişki içinde olmalarıdır. Bu sayede kültürün dili etkilediği ve neticede çeviriyi de etkilediği fikrini inşa etmek için bilimsel bir zemin hazırlanmıştır. Son olarak da iletişimsel çeviri kavramı tanımlanmıştır. Kültürel bakımdan hassas unsurları doğru biçimde ele almanın önem arz ettiği beş farklı çeviri alanı okuyucuya sunulduktan sonra bu alanlarda gerçek hayata dayanan örnekler yer verilmiştir. Farklı yöntemlerle çevrilmeleri halinde olumsuz sonuçlar doğurabilecek söylemlerin çevirisinde iletişimsel çeviri kullanımının nasıl yararlar sağlayabileceği tartışılmıştır. Sonuç olarak iletişimsel çeviri yönteminin kültürel bakımdan hassas unsurları ele almada ve bu noktada karşılaşılabilecek olumsuz durumlara karşı faydalı bir çeviri yöntemi olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çeviribilim, iletişimsel çeviri, Peter Newmark, edimbilim, dil ve kültür.

Introduction

Dating as far back as to 3000 BC (Newmark, 1976, p. 5), the practice of translation has undergone major changes in its essence up until recently. The earliest specimens of translation represent translators' strict syntactical, semantical and grammatical adherence to the source text back in the day. The output obtained via translation of a foreign text was supposed to so conform with the linguistic codes of the source language that the codes of the target language were shown little to no regard. This translation method is called word-for-word translation and has historically been the default method for the translation of religious texts (Yazıcı, 2005, pp. 33-34).

Araştırma Makalesi (Research Article)

Sisteme yüklenme tarihi (Submitted on): 10.01.2024

Kabul tarihi (Accepted for publication on): 29.02.2024

¹ Independent Researcher (Kütahya, Turkey), e-mail: bahadirholat.tr@gmail.com, ORCID: 0009-0000-2894-2823

This method is sometimes thought to be the same as literal translation method, but literal translation differs from word-for-word translation in that it does not strictly follow the grammatical and syntactical structure of the source language. Distinctively more relaxed than those is semantic translation, which prioritizes the correct transference of meaning and essence with minimal focus on syntax or structure of source language. One of the freest translation methods, on the other hand, is free translation, as the name suggests. Free translation is not concerned with syntax or structure at all. It is basically a paraphrased version of source text in target language (Newmark, 1988, pp. 45-47). Even though it is highly similar to semantic translation, the distinction lies in the fact that free translation aims to give the reader the impression that the translation reads as if it were originally written in his/her mother tongue.

Although there are more methods, these are the main translation methods in translation studies. That leaves one wondering what might be the criteria to choose between these translation methods. Hans Vermeer and Katherina Reiss probably made the greatest contribution to translation studies by addressing this question. They put forward the skopos theory, which is widely considered to play a pivotal role in translation studies at present. According to Vermeer (as cited in Nord, 1997), "each text is produced for a given purpose and should serve this purpose" (p.29). Therefore, the bottom line of the process of translation is to pinpoint the purpose of the text. The purpose is fulfilled by producing a suitable translation through careful consideration of target audience and the text type. If, for example, one is to translate a transfer deed, the text is a legal text and the target audience is parties engaged in the transfer of the property in question, as well as legal authorities and experts. In this case, literal translation method needs to be adopted as per the necessities of the language of law.

Language is not a system that can always function properly by itself. Undeniably, it has come into contact with culture in the past and it still does. Therefore, there are cases in which culture acts as a fundamental context for linguistic codes to make sense. Sometimes, the purpose is to align these culturally sensitive linguistic codes with the target culture. Among the translation methods mentioned above, this purpose can at best be served by means of free translation. That's because the nature of word-for-word translation, literal translation and semantic translation is not flexible enough to allow for major changes, as they prioritize source language. It has been discussed earlier that free translation seeks to produce a translation that reads like source text's paraphrased version in target text. However, the specific case we have here is alignment of culture. We have two mainstream methods for that: Eugene Nida's dynamic equivalence, occasionally called adaptation, and Peter Newmark's communicative translation. This paper is going to focus on the latter, but certain arguments must be presented before advancing further into this topic.

1. Language and culture

Culture may refer to more than one specific notion. Having a good taste in music can be considered to relate with culture, while so can a set of firmly established ideals dictating the way of life in a given region. A world-famous anthropologist, Edward B. Taylor (1871) says "culture ... is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society" (Tylor, 1871, p. 1).

Language and culture are intertwined concepts. I would like to allude to the long-debated question of whether language shapes culture or the other way around. The Sapir-Whorf Hypothesis is undoubtedly the most celebrated school of thought as to this matter. According to Edward Sapir, "we see and hear and otherwise experience very largely as we do because the language habits of our community predispose certain choices of interpretation" (Sapir, 1958, p. 69). This quote sums up Sapir's idea of linguistic determinism. The term was basically coined to suggest that language is predominant over culture, that our sense of surrounding phenomena is limited to the boundaries of

language. The counterview, on the other hand, is called cultural determinism. As it can be inferred from the name, it suggests that culture shapes language and not the other way around.

On the other hand, the aim of this paper is not to adopt either standpoint and defend it. Rather, I would like to restrict the scope of this paper to how the relationship between language and culture affects translation practices while remaining apathetic to which one is predominant over the other. First and foremost, a decent set of examples must be gathered to serve as the basis for the idea that culture do have an effect on language.

Acquiring vast cultural diversity through colonialism and migration, the US and the UK ended up in a point where their language had branched into ethnic varieties. Chicano English (English historically spoken by Mexican nationals) and African-American English (English historically spoken by Afro-Americans) are two examples to ethnic varieties of English. This phenomenon is called language contact. According to Thomason (2001), language contact is when more than one language is used in the same place at the same time. The sheer number of people arriving in the US and the UK for a permanent or long-term stay, meaning a culture of internationalism, has created a unique case observable in no other language to any degree close to English. The fact that English language has branched into many different varieties as a result of the amalgamation of various cultures is an example of how language and culture are in close relation to each other.

A second example manifests itself in the way a Turkish person may possibly express their gratitude in their own language. There are usually four standard expressions of gratitude. One of them is *teşekkür ederim* or shortly *teşekkürler*. It literally says that the recipient of the favor is grateful. It is totally neutral and can be used in any context by any Turkish person, with no specific cultural association. The second Turkish expression that can be used to express gratitude is *sağ ol*, which literally means “be alive”. This one, too, can be used by any Turkish person. However, it does not literally express that the person is grateful but instead, it indirectly makes it understood by means of a good wish on the doer of a favor. *Sağ ol* is also the default expression in the Turkish military. Any expression of gratitude other than that is forbidden to use. The third expression is *Allah razı olsun*. It means “may God bless you”. As is the case with “*sağ ol*”, this one also indirectly implies gratitude by means of a good wish on the doer of a favor. It is more often than not heard from religious elderly people, while anyone could use it. The fourth expression is *eyvallah*. This word is particularly complicated both in terms of usage and people who have a way of using it. The usage areas are not to be discussed on the grounds that it is not involved in the scope of this paper. Should we proceed to analyze the word, it means “we receive it in the name of God”. It does not necessarily have a specific group of users, but in contrast to the former three, it can be associated with religious people, cult members, religious leaders and most importantly Islamic Sufism. That is actually how it has come to be used widely. It starts off as a mystical word in Islamic Sufism and goes through semantic extension (Haşimi, 2021, p. 601). As with *sağ ol* and *Allah razı olsun*, this one also communicates gratitude indirectly. It is clearly visible that the Islamic culture of returning favor even if it is by means of a good wish and the Islamic Sufism have affected how the Turkish express their gratitude.

As evident from aforementioned examples, culture manifests itself in language. This manifestation may result from demographic changes as in the first example, belief habits or group-specific norms as in the second example, social norms or a number of other cultural factors like accustomed way of doing things. As for how this whole process actually works and why it matters in translation studies, such topics are to be discussed in the following chapter in due order.

2. Cultural encoding and processing of discourse

In order to fully understand how words or phrases are culturally invested, we need to delve into semiotics – semiosis in particular – the process of meaning-making, and discover how we perceive our environment through language. Charles Sanders Peirce puts forward a triadic model as to how we make sense of our environment through signs. He says “a sign, or representamen, is something which stands to somebody for something in some respect or capacity. It addresses somebody, that is, creates in the mind of that person an equivalent sign, or perhaps a more developed sign. That sign which it creates I call the interpretant of the first sign. The sign stands for something, its object” (Peirce, 1955, p. 99). He means, by those words, that humans associate a word with each object or concept, and whenever those words are heard or read, an image appears in our mind. This association is usually arbitrary. Therefore, we have three elements for understanding our environment: an actual real-life object or concept (e.g. a car, as a tangible vehicle of transport), a linguistic form (e.g. car, as we hear or read it) and a mental concept of the object (e.g. a red, convertible, classical car, as it may appear in a person’s mind). It can be inferred that words alone do not mean anything and they need to be accompanied by cognitive and perceptual processes.

One interesting fact about the triadic model of Peirce is that it argues that the image that appears in our mind when we hear or read a given word may vary depending on the context or culture. When a Turkish person hears the word *elektrik prizi*, which means power outlet, the most likely image that will appear in their mind is a white, plastic tool with a round cavity bearing two round holes. On the other hand, when an American hears the word power outlet, the most likely image that will appear in their mind is a white, plastic, flat tool with two rectangular holes, sometimes accompanied by a third hole shaped like a small archway. The separate cultural contexts they were born into leads to different encoding of two words that refer to two identical things in essence.

This is proof that even the most fundamental elements in our language like words can be somewhat culturally invested, creating a not-so-great change in our perception of environment. Indeed, the fact that two people have two different mental concepts for the same object does not pose any genuine challenge in translation practices. Just as there are occasions where the effect of culture is negligible, however, so too there are occasions where negligence of it may result in catastrophic mistakes in translation. This is where it starts to matter for translation studies because in this case, failure to efficiently render a text that resonates in the target language to the same degree that the original text does in the source language means failing skopos, the very cornerstone of translation. Now that enough theory and examples have been provided for processing of words and the relation of context and culture to it, I deem it fit to proceed to discuss the kind of discourses that matter in translation.

As with processing of words, processing of discourse can also be complex, sometimes involving metalinguistic aspects that require the recipient to exercise discursive reasoning to decode the message correctly. By nature, people tend to assess a discourse in a way that exceeds linguistic boundaries in order to maximize the inference. This means using culture and context to the fullest (Wilson and Sperber, 2004, pp. 607-611). When the phrase “I’ll look into it” is uttered, what could the sender of the message mean? There are two meanings that can be inferred and these meanings are actually opposite to each other. The first one is “I’ll deal with it”. It’s an explicature, meaning that it explicitly conveys the message of the sender and does not intend to mean anything else. The second meaning is “I won’t be troubled to deal with it”. It’s an implicature that shows the true message of the sender that can only be inferred through real-world knowledge. In this case, the specific real-world knowledge is that English speakers can say “I’ll look into it” but mean the opposite depending on the context.

This poses two challenges in translation. First, the translator must be proficient not only in the language but also in the culture. This will allow them to decode the message correctly based on the

context in which it is uttered. The second challenge is dependent on the possibility that the sentence is not an explicature but an implicature. If the message is an implicature here and the sender means that they will not be bothered to deal with a certain thing, the challenge is to determine whether the source language has an expression usable in this context that means the opposite of what it seems to mean. As it so happens, some languages may be lacking in certain functions. However, the translator somehow needs to come up with a translation that produces on its recipient the same effect as the original does on its respective recipient. This is only one example to context-based translation. Similar challenges can be encountered in different aspects of contextuality.

When such a need arises that one should emulate in the target reader's mind the same idea that the original text holds, there is one particular translation method to choose among a variety: communicative translation. Thus far, no concrete example that is applicable to the practice of translation has been provided but instead, a robust foundation has been laid to demonstrate how language and culture come into contact with each other. From this point onwards, the focus of this paper is going to be strictly on potential scenarios where communicative translation strategy can yield much-needed benefits.

3. Communicative translation

Communicative translation is a target-oriented approach that deals with contextuality. It seeks not to find a linguistic equivalence but to assess the cultural context and make sure the essence of the source text aligns with that of the target text. Correct transference of meaning is still important; however, as Wang discusses in their study (2023), alignment of cultures might occasionally be ensured at the cost of a slight deviation from the exact meaning. Nevertheless, this should not be confused with semantic translation. Semantic translation also deals with the conveyance of essence rather than paying attention to structure. Be that as it may, the source language is still prioritized over target language. This is how Peter Newmark, the scholar who put forth communicative translation method, breaks down the distinction between communicative translation and semantic translation: "Communicative translation attempts to produce on its readers an effect as close as possible to that obtained on the readers of the original. Semantic translation attempts to render, as closely as the semantic and syntactic structures of the second language allow, the exact contextual meaning of the original" (1988, p. 39).

To sum up, anything that relates to, remains acceptable in, or creates the desired impact on a particular group alone unless structurally or lexically interfered with demands communicative translation. If this condition is met, the purpose of translation is served in accordance with the skopos theory.

There is also a similar translation method called dynamic equivalence, sometimes called adaptation, put forward by Eugene Nida. They both aim for alignment of culture, but the difference lies in the fact that dynamic equivalence does that through radical changes, meaning it is more like an adaptation rather than alignment. When the process of adaptation is complete, the product becomes something that exists within the strict boundaries of the source culture. On the other hand, communicative translation only ensures that a notion in target culture is aligned with source culture. An example is going to be given to adaptation further in this paper. For clarity as to the position of semantic translation, communicative translation and adaptation, below is Newmark's V diagram for different translation methods (SL stands for source language and TL for target language):

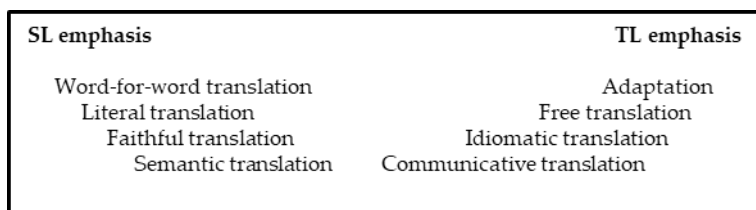

Figure 1. Newmark's v diagram (1988, p. 45)

While communicative translation could be used virtually anywhere, the primary uses include translation of culturally sensitive discourse in any context, translation of marketing materials like advertisements, website localization, translation of legal texts and translation of the press. I am going to provide insights into the nature of all these areas and discuss the scenarios that entail communicative translation.

3.1. Communicative translation in culturally sensitive discourses in general sense

It was stated earlier that culturally invested phrases should not be translated with a concern over producing a structurally and lexically similar one. For example, if an American were to receive a compliment from a fellow American, it would only be natural and socially-acceptable for them to do so by a "thank you". Nevertheless, the same scenario would necessitate a different approach if subjects were not American but Japanese. If the compliment were received with a word or phrase that implies that it is a deserved compliment, it would most likely be considered a sign of arrogance. One could not say that a "thank you" in the Japanese language is irrelevant as a response to a compliment but as a rule, the Japanese tend to adhere to modesty even if it means to deny a fact. This means that translation of such a scenario simply by finding a linguistic equivalence would leave much to be desired. The translator must be aware of the possible effects of such an utterance on the readership of target text and exercise judgement to find a cultural equivalence rather than a linguistic one. In this case, one cultural equivalence is *sonna koto arimasen*. It roughly translates to "it's not the case". This is actually an established response to compliments. It may well sound as though the recipient of the compliment is in objection to it. However, as discussed in Chapter 2, inference of meaning is sometimes dependent on context, and the message can be something else than what is expressly stated. The context we have here is American way of thinking reflected in an English phrase, which must be translated into Japanese, in which Japanese way of thinking is reflected. In the event that a compliment is responded with *sonna koto arimasen* in a Japanese context, both the recipient and the sender are perfectly aware that the compliment is actually not denied but humbly accepted. Therefore, *sonna koto arimasen* allows the translator to express the intended message while remaining true to the culture of modesty.

Being culturally distant from the west, Japanese can offer us a profusion of examples where communicative translation method can be applied. Having said that, I would like to provide a second example. A translator working for an import-export company is assigned to accompany the company manager on a mission to pay a visit to a Japanese company's branch in Turkiye. The manager says to their Japanese counterpart "We want to purchase this product". *Kono shouhin wo kounyuu shitainodesu* is the closest way to say it. It is grammatical, it conveys the message and it is even inflected in the formal style. However, saying that you want to do something is extremely direct in business situation in Japanese culture. One proper way to translate this sentence, without sounding too direct, is by using the phrase *sasete itadaku*. Also, you may sound blunt depending on how you translate "this". *Kono* is usually an appropriate word to use unless it refers to a person or someone's pet, but it is blunt in business situation either way. Instead, *kochirano* should be used as it is a polite way to refer to something. Thus, this is how a socially acceptable translation should look: *Kochirano shouhin wo kounyuu sasete itadakimasu*. It roughly translates to "Please allow us to humbly

purchase this product". This one perfectly fits in a business situation, while the former will probably leave a negative impression on the other party.

3.2. Communicative translation in marketing

It is beyond doubt that brands make use of a myriad of marketing techniques so that their products will appeal to customers to the greatest extent. It is not only a matter of revenue but also a matter of staying in the competition. One form of marketing, and perhaps the most effective one, is advertisement.

In the distant past, one would only see advertisements on billboards. With the invention of televising, advertisements advanced onto radios, then televisions, then computers and finally smartphones. Furthermore, the rise of artificial intelligence brought a whole new dimension to advertising when online platforms, using a sophisticated algorithm, started to showcase advertisements specifically tailored to each person based on their preferences.

Advertisements appear practically anywhere now and they serve as a great tool to help a company boost its profits. When a certain brand makes a name for itself in its base country, the next move is to branch into the foreign market. In order to accomplish that, they will need to have their sources translated. That's where translators appear on the scene.

It is vital for an advertisement to be presented to foreign audience in a way that stimulates in them a desire to have the advertised product. This might be possible by simply using literal translation, by using the communicative translation strategy or by adaptation. Adaptation is a radical change in what the advertisement is going to look like. In the Turkish market, the most iconic example of adaptation in advertising is probably the advertisement of Coca Cola. Every Turkish person should know that one Coca Cola advertisement where all family members have gathered around a table just before breaking their fast in Ramadan. There is an original advertisement that shows the same scene, except the family members have gathered for Christmas. There is even an advertisement for 4th of July. Display of these occasions in an advertisement would be irrelevant for Turkish audience and may even inspire an urge to shun the brand, much less an urge to purchase the product. The steps taken in the process of translation could mean either stagnation or bonanza for that company in a given foreign market. This indicates the delicacy of translation in marketing.

There is no denying the fact that adaptation is a brilliant way to make quality material out of an otherwise irrelevant advertisement. However, as stated earlier, it is a radical method and thus, not very often used. According to a study by Cai (2019), communicative translation method should be employed in advertising in order to improve acceptance of a brand by means of focusing on the culture of target audience and eliminating the cultural barrier. Therefore, this paper is centered around the role communicative translation plays in marketing.

There is a perfect example of communicative translation in marketing in the recent history of Türkiye. The concept of Black Friday has been around for quite some time now. Enterprises around the world have traditionally announced discounts during the course of Black Friday. And the enterprises that already operate in different countries have those branches follow the same trend. This used to work well with Türkiye up until recently. The concept of Black Friday used to be regarded as nothing less than ordinary and translated into Turkish literally. Thus, it used to be translated as "Kara Cuma", *kara* meaning black and *Cuma* meaning Friday. A few years ago, this began to elicit negative reactions. Black Friday might only have to do with Thanksgiving and Christmas in the western culture. However, the conservative segment of the population raised the opinion that "Kara Cuma" was a blatant disgrace to their belief. There are two pieces of information we need in order to understand this. Firstly, Friday is considered holy in Islam, which is the majority religion in Türkiye. Secondly,

the word *kara* has a negative connotation in the Turkish language, in contrast to its synonym (or maybe the more precise term is quasi-synonym in this case): *siyah*.

At some point, the use of a word that has negative connotations to describe a holy day in Islam – although no such thing was specifically intended – turned out to be quite a recipe for disaster. Concerns over this matter raised as masses refused to shop as long as they showed what seemed to be a blatant disgrace to their belief. The solution was communicative translation. In response to this event, companies aligned the concept with the Turkish culture and adopted such expressions as “Efsane Cuma” or “Muhteşem Cuma”, which respectively mean “Legendary Friday” and “Magnificent Friday”. This is a very good example of communicative translation in marketing. Certain culturally sensitive elements are handled so that the aimed effect is achieved on the Turkish audience.

3.3. Communicative translation in website localization

Website localization covers a wide range of processes to render a website suitable for use by foreign customers. The actual translation of the content being core adjustment in the process, the others include adjustment of nation-wide preferences which may potentially differ (such as the time, date, measuring units and currency) in order to meet the standards of that country, adjustment of payment methods, adjustment of user interface and alignment of the content with the culture. Among these processes, only the last one falls within our scope of discussion because the rest are related to adaptation and translation in general. As the name suggests, the alignment of the content with the target culture is obviously related to communicative translation.

In the previous section – Communicative translation in marketing – we exemplified a situation, where Black Friday was no longer translated as the usual *Kara Cuma* in Turkish due to negative reactions arising from the possibly unintended association of a holy day in Islam with a word that has negative connotations. Rather, the concept now appears in the Turkish market as either *Efsane Cuma* or *Muhteşem Cuma*.

This is directly related to website localization, as well. With the spread of digitalization, websites play a key role in marketing now. Therefore, the new trend in the translation of the concept of Black Friday in marketing has to be followed in the website localization alike.

3.4. Communicative translation in legal texts

Strict adherence to form and terminology is obligatory in the translation of legal texts. It is not acceptable to chunk long sentences into smaller sentences to enhance readability, neither is it acceptable to adapt words to audience. There is a format that it needs to fit in, regardless of the audience. It might be that the nature of audience is not respected in the translation of legal texts, but there are still established legal standards that may vary from one country to another and we have to abide by them in order to avoid incompatibility across different legal standards.

Law is an extensive field of study and thus, there are countless types of legal texts. Some of them can be listed as marriage agreements, divorce agreements, deeds, marriage certificates, technical specifications, confidentiality agreements, corporate agreements, supply contracts, power of attorney and so on. In some cases, legal texts may have standard expressions that are expressed otherwise in another language. It means that the general idea of adherence to terminology will not suffice. Such a standard expression could be encountered in a power of attorney. A power of attorney in Turkish may start like this: *İşbu belge ile beyan olunur ki*. If it were in, say, a corporate agreement, it would definitely necessitate adherence to terminology and a proper translation would be like this: “it’s hereby announced that”. Hereby is a word from Middle English that could, in Modern English,

be thought of as “by this way”. Apparently, it is the translation for *işbu belge ile*. “It is announced that” is the translation for *beyan olunur ki*. It’s a pretty literal translation and totally acceptable. Nevertheless, if this expression is the first thing in a power of attorney and if it is translated as in a corporate agreement, it means failure to comply with the standards of legal texts.

İşbu belge ile beyan olunur ki as a whole has an equivalence that has been traditionally used in English power of attorney texts for quite some time now. It goes “know all person by these present that”. The reason behind it lies in the fact that the origin of English law can be traced back to Latin law.

According to Charles P. Sherman (1914), the Latin law had a great influence on the English law, triggered by Julius Caesar’s expedition into the Island of Britain in 55 BC. Although the Romans withdrew from the island, they never actually broke contact with it. As a result, the Roman law had a great influence on the formation of English law (Sherman, 1914, pp. 318-325). The phrase “Know all person by these present that” is a direct translation of the Latin phrase *Noverint universi per praesentes*.

As stated, the unique relationship between Romans and the British gave way to a cultural exchange in the way of law. Later on, as the British Empire began engaging in colonization activities, the same language has come to be used in all present-time English-speaking countries. Thus, some effects arising from the Roman-English relationship was transferred into other English-speaking countries and even in other varieties of English, this specific expression could be encountered.

3.5. Communicative translation in the press

Incidents occur all around the globe and some of these incidents make good coverage for news agencies in another country. In the event that they wish to cover an incident that occurred in another country, they rely on their in-house translators to present those incidents on local broadcast channels or their websites. Sometimes these incidents can be culturally sensitive, meaning they need to go through a process of cultural alignment. On the other hand, there might be some situations in which culturally sensitive utterances need to be translated irrespective of target culture. A dedicated discussion for such situations is included at the end of this section.

One example that might be culturally sensitive is news about the death of people. In case of a hypothetical incident in which a plane with 8 Turkish passengers in it crashed somewhere near Canterbury, UK, the first media coverage would be used by British news agencies. Part of the news that appears on the website of a British news agency reads “A passenger aircraft carrying 218 passengers crashed in the vicinity of Canterbury. All 218 passengers on board were killed in the crash. While most of the passengers were British nationals, among them were 17 Indian nationals, 15 Chinese nationals, 5 Kazakh nationals and 8 Turkish nationals”. Due to the fact that loss of 8 Turkish citizens in the crash is directly related to Türkiye, Turkish news agencies would intend to cover the news. This is where their in-house translator would step in.

There is a certain code of news language in every language. Non-compliance with that code not only renders your news obtrusive but also runs the risk of negative public opinion. In order to uphold the reputation of the news agency, the translator needs to sculpt the original words so that they fall within the linguistic boundaries of Turkish news and serve its purpose.

What really matters in this news is how the “were killed” part is to be translated. Before all else, the passive “were killed” must be converted into an active form in order to follow the general outline of the Turkish language. This method of translation that aims to provide a natural reading in the target language by adopting a different perspective is called the modulation technique. This should be the first focus of attention. At this point, the general language outline needs to be narrowed down to news language outline. Out of a number of alternative turns of phrase to communicate this sense,

one that conforms with the canons of news language must be picked. The most basic word *ölmek* would come across as too blunt in a news coverage. Some of the euphemisms that have been traditionally used in Turkish news coverage are *hayatını kaybetmek*, *yaşamını yitirmek* and *can vermek*. With that said, these are the expressions that could be used to translate this news.

With changing circumstances, the transference of the sense of death can become actually complex. If the news weren't about the death of Turkish civilians but about that of Turkish soldiers, the case would take on a whole different level of significance. This is due to the fact that the Turkish audience is mainly composed of individuals who are conservative of their values, and the death of soldiers is deemed as a lofty stage rather than mere death. Therefore, the case becomes more sensitive. It may not count as an utter failure to translate the death of civilians without using a euphemism, but this one may well bring about damage to the reputation of the news agency. There is only ever one phrase that could be used in this case, and that's "şehit olmak" or the passive "şehit edilmek".

However, there are cases that these may not apply. For example, if it's the words of a person that is going to be translated, then the values of Turkish audience must not be taken into consideration because each person may have a different stance on affairs. Since these words do not belong to the news agency but the person who utters them, the message needs to be transferred without harboring target-oriented ambitions, ensuring that the person's ideology is preserved.

Conclusion

Throughout this paper, general knowledge on the practice of translation was provided, a brief reference to pragmatics was made to solidify the point about the role of culture in translation by exemplifying how culture affects language, communicative translation strategy was introduced, and finally examples of it as used in the translation of five different text types were provided.

Although the practice of translation is traced a long way back in history, the challenges that prior translators encountered still remain relevant at the present time, all the while new challenges arise. As such, translation studies, though a relatively new field of science, thrives with each attempt to respond to novel challenges responsive to the advancement of humanity.

People from different countries are more connected than ever before now, which creates an upsurge in the translation industry. Aforementioned novel challenges may arise from this connection because cultural nuances are not always so transparent as to allow shared linguistic codes to convey them thoroughly. Every now and then, a translator will have to turn to different methods to attain acceptability in translation.

Communicative translation can be used in the translation of any kind of text, but the need for it usually arises in the fields of marketing, law, website localization and media. It is different from cultural adaptation in that it preserves the setting and attempts to make an utterance acceptable to another culture rather than radically changing it so that it becomes something that strictly belongs to target culture. In some cases, however, they are so close to each other that they can be thought to overlap.

It has been indicated through translation practice that communicative translation is a beneficial method that can be used when dealing with culturally sensitive elements. It enables the translator to mediate between two separate cultures and tailor a text to a certain readership so that it makes sense in their culture without a significant loss from its semantical value. Therefore, it prioritizes target culture over source culture in order to help yield the same effects on the target audience as the original audience.

References

- Cai, Y. (2019, August 15-17). *A brief analysis of Peter Newmark's communicative translation theory* [Paper presentation]. 2nd International Conference on Arts, Linguistics, Literature and Humanities (ICALLH 2019), Sydney, Australia.
https://webofproceedings.org/proceedings_series/proceeding/ICALLH+2019.html#location
- Haşimi, A. (2021). Türkiye Türkçesinde kullanılan Arapça kelime grupları ve cümleler hakkında bazı değerlendirmeler. *Akademik Dil Ve Edebiyat Dergisi*, 5(1), 591-618.
<https://doi.org/10.34083/akaded.892246>
- Newmark, P. (1976). The theory and the craft of translation. *Language Teaching & Linguistics: Abstracts*, 9(1), 5-26. <https://doi.org/10.1017/S0261444800002913>
- Newmark, P. (1988). *Approaches to translation*. Prentice Hall.
- Nord, C. (1997). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained*. St. Jerome.
- Peirce, C. S. (1955). *Philosophical writings of Peirce*. Dover.
<https://archive.org/details/philosophic00peir/page/n113/mode/2up>
- Sapir, E. (1958). *Culture, language, and personality: Selected essays*. University of California Press.
- Sherman, C. P. (1914). The romanization of English law. *The Yale Law Journal*, 23(4), 318-325.
<https://doi.org/10.2307/785012>
- Thomason, S.G. (2001). *Language contact*. Edinburgh University Press.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom (Vol. 2)*. J. Murray. <https://pressbooks.nebraska.edu/anth110/chapter/culture-and-culture-change-taylor/>
- Wang, R. (2023). A comparative analysis of Eugene Nida's and Peter Newmark's perspectives on cultural context in translation. *Journal of Education and Educational Research*, 6(3), 106-112.
<https://doi.org/10.54097/hkm7qj64>
- Wilson, D. & Sperber, D. (2004). Relevance theory. In L. R. Horn & G. Ward (Eds.), *The handbook of pragmatics* (pp. 607-611). Blackwell.
https://www.dan.sperber.fr/wp-content/uploads/2004_wilson_relevance-theory.pdf
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. Multilingual.

Translating Nursery Rhymes from Sinhalese to English: With Special Reference to the Translation Strategies

Kumudu Nayanie Gamage¹

Kaumadee Bamunusinghe²

APA: Gamage, K. & Bamunusinghe, K. (2024). Translating nursery rhymes from Sinhalese to English: With special reference to the translation strategies. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 2(1), 28-37.

Abstract

This study delves into the significant role nursery rhymes play in children's development and focuses on the challenges faced by novice translators in rendering these verses into another language. The research aligns itself with Jones's (1989) conceptual framework, which delineates four levels of poetry translation: literal translation, approximation, adaptation, and imitation. These levels guide the exploration of the translation practices employed by novice translators. The investigation reveals that novice translators predominantly resort to literal translation and adaptation when tackling nursery rhymes. Literal translation involves a direct conversion of the source text, maintaining a word-for-word correspondence, while adaptation entails modifying the content to suit the cultural and linguistic context of the target language while preserving the essence of the original rhyme. The prevalence of these two strategies suggests that novice translators find it convenient either to adhere closely to the literal meaning of the source material or to creatively adapt it to fit the linguistic and cultural nuances of the target language. Understanding the challenges faced by novice translators in the translation of nursery rhymes is crucial for enhancing the quality of translated materials aimed at children. This research contributes to the broader discourse on translation strategies, shedding light on the specific nuances involved in the translation of poetic and culturally significant content for young audiences.

Keywords: Novice translators, nursery rhymes, Sinhalese to English, translation strategies.

Introduction

Nursery rhymes can be generally identified as verses, chants, poems, or short songs read, spoken, or sung to, or by small children to entertain or amuse them. These traditional poems, songs or rhymes that are passed down from generation to generation play an essential role in the language and behavioural development of children. Given the immeasurable importance of children being exposed to these types of poems and songs, nursery rhymes are considered a pivotal aspect of children's development (Danielson, 2000).

The history of nursery rhymes is not clearly defined. Usually, these verses are anonymous, although there are available works written by known authors. Numerous typical and familiar nursery rhymes are old and derived as part of a long oral tradition. Others first appeared as written works, although the authorship of these works is not always known. Although these rhymes can have different styles, subjects, tones, and themes, there are consistent features such as imagery that can be found in most nursery rhymes. Many are also marked by a rhythm and rhyme that makes them easy to remember. They include rhymes, lullabies, finger-plays, counting-out rhymes, riddles, games, songs, and ballads, among others. While some rhymes seem created purely to fascinate, others are moral and educational, including those intended to help

Araştırma Makalesi (Research Article)

Sisteme yüklenme tarihi (Submitted on): 19.01.2024

Kabul tarihi (Accepted for publication on): 29.02.2024

¹ Senior Lecturer, University of Kelaniya, Department of Linguistics (Kelaniya, Sri Lanka), e-mail: Kgamage@kln.ac.lk, ORCID: 0000-0002-1984-2828.

² Senior Lecturer, University of Kelaniya, Department of Linguistics (Kelaniya, Sri Lanka), e-mail: Kaumadee@kln.ac.lk, ORCID: 0000-0001-9033-2137.

children learn the alphabet and numbers. Many nursery rhymes have modifications in other languages, with similar rhymes appearing in different nations. Nursery rhymes remain a universal part of children's literature, often accompanied by illustrations designed to appeal to early readers. They are also passed from generation to generation as part of a shared oral culture.

Translation of nursery rhymes can be challenging for translators because they exhibit phonological, morphological, syntactic and semantic linguistic features even though there are universal features. In order to find out the above-mentioned challenges this research has been carried out. The objective of this research project is to identify the strategies used in translating selected nursery rhymes from Sinhala to English. By considering nursery rhyme lyrics as poetry text, this research analyzes the equivalence of meaning and form and rhythm in nursery rhyme translation.

1. Literature review

Most children are interested in singing songs not only in their mother tongue but in any language mostly based on the rhythm since rather than the text the melody is interesting to the children. When considering translation, the translator should pay attention to both the meaning of the text and the rhythm. In 1981, Newmark mentioned that the translator needs to remember that the translation should contain the exact message from its' original language, and secondly, the translator needs to remember to set the target reader so that the translation's language is appropriate to the reader. According to Peter Newmark (1981) in his book *Approaches to Translation*, the translator should be able to translate the text naturally. Even if that means the translator changes the structure of the sentence or adds or erases one or more words into the translation. If necessary, the translator needs to look for synonyms or paraphrase the sentence for the text in order to make the whole text natural.

André Lefévere, a translation theorist, proposed methods of translating poetry and he considered the form, content, and aesthetic merits to be valuable elements within a unified content. A summary of these seven strategies of poetry translation is as follows: 1) phonemic translation reproduces the source language (SL) sound in the target language (TL); 2) literal translation is similar to word-for-word translation; 3) metrical translation reproduces the SL meter; 4) poetry into prose distorts the sense, communicative values, and syntax of the SL text; 5) rhymed translation attempts to transfer the rhyme of the SL poem into the poem in the TL; 6) blank verse translation ensures that the equivalents in the TL have meanings close to those of the original poem; 7) interpretation deals with versions, which occur when the substance of the SL text is retained but the form is changed, and imitations, which take place when the translator reproduces a poem of their own (Lefévere, 1975).

Nursery rhymes often contain wordplay, rhyming patterns, and cultural references that may not have direct equivalents in another language. Translators need to consider maintaining the rhythm, rhyme scheme, and overall meaning of the rhyme while adapting it to the target language's linguistic and cultural context. This linguistic untranslatability and cultural untranslatability were discussed by one of the prominent scholars, J.C. Catford in 1965. Catford believes that "The validity of the differentiation between linguistic and cultural untranslatability is questionable. According to him, linguistic untranslatability means "failure to find [that] a target language equivalent is due to differences between the source language and target language. Some examples of this type would be ambiguity, plays on words, etc..." (Catford, 1965, p. 98).

Jones (1989) outlines four distinct approaches to poetry translation: literal translation, approximation, adaptation, and imitation. A literal translation aims to faithfully convey the original meaning and poetic essence of the poem, although achieving this is often hindered by discrepancies in word sounds. Comparable to Nida's concept of formal equivalence, wherein both the form and content of the message are crucial, literal translation strives to mirror the various components of the source language in the target language. Newmark similarly advocates for literal translation, asserting that when equivalent-effect is achievable, word-for-word translation is not only the most effective but also the sole valid method in both communicative and semantic translation.

Another approach to poetry translation is approximation (Jones, 1989), where the translator remains faithful to certain elements of the original poem such as its sense, structure, and rhyme scheme, as noted by Jones. However, the translator also exercises some creative liberties to ensure a coherent translation. In contrast, adaptation involves a lesser degree of fidelity to the original text compared to approximation. Munday (2001) explains that adaptation involves modifying cultural references when a concept in the source culture does not exist in the target culture.

The next approach, Imitation, as described by Jones, involves creating a new poem in the target language with a theme inspired by the source language. Typically undertaken by poet-translators, this form of poetry translation allows for significant creative freedom. Johnson (cited in Jackson, 2011) views imitation as a poem loosely based on another poem, while Jackson (2011) references Dryden's perspective that translation requires the freedom to alter both sense and words, adapting them to the current context. Dryden suggests that the translator should draw only basic inspiration from the source text and use it as a foundation for their own creation. According to Dryden, imitation resembles free translation and is akin to adaptation (cited in Jackson, 2011). In imitation, the imitator is influenced by the original poem to craft a new piece while preserving its thematic essence. Thus, while the wording of the two poems may differ, they share the same underlying theme. Folkart (cited in Nouss, 2011) emphasizes the aesthetic viability of the results, stating that drawing a strict distinction between translation and imitation is unnecessary as long as the outcome is aesthetically pleasing. She also suggests that making the poem one's own is essential for successful imitation, highlighting the importance of creativity in the process (Folkart, 2007).

Jones asserts that approximation, adaptation, and imitation in poetry translation all acknowledge the existence of elements that are inherently untranslatable in poetic discourse. However, Nida and Taber (1982) posit that anything expressible in one language can be expressed in another, provided that the form is not crucial to the message. Contrarily, Nabokov (cited in Hatim & Mason, 1990) contends that only literal translation can truly convey the essence of a poem.

Expanding research beyond studies focused solely on specific language pairs such as Sinhala and English is essential. Exploring translations of nursery rhymes across a broader range of languages can provide valuable comparative insights into translation strategies, cultural adaptations, and linguistic challenges. By examining translations in various language pairs, researchers can gain a more comprehensive understanding of how nursery rhymes are adapted and interpreted across different linguistic and cultural contexts. This approach can contribute to a more inclusive and diverse body of literature in the field of translation studies, offering valuable perspectives on the interplay between language, culture, and children's literature.

Pratama (2017), approaches nursery rhyme lyrics as poetry texts and examines the equivalence of meaning and form in rhymes. Meaning analysis involves specific procedures for assessing translation quality, while form analysis compares the original and translated versions, focusing on sound values. The findings reveal that most nursery rhymes are translated with less accuracy in terms of meaning equivalence. Additionally,

many auditory devices are omitted, and rhymes are often altered in the translated versions, indicating a lack of form equivalence. This research aims to contribute to song translation activities, particularly those targeting children as listeners.

Based on Persian and English, Ardakani, Lashkarian, and Sadeghzadeh (2015) have discussed the importance of allusions in literary texts. Furthermore, the study aimed to investigate the translator's selection of strategies for conveying meaning in the target language, and sought to evaluate the translation quality by identifying the strategies necessary for determining the function and implicit meaning of source text allusions and their transference into corresponding target language words and phrases. A key contribution of this research was the development of a new model for translators, providing them with tools to address challenges, particularly in translating allusions. Additionally, the study aimed to raise awareness among prospective translators regarding the importance of selecting appropriate strategies for achieving a more refined translation.

Studies focusing on translations of nursery rhymes, especially between Sinhala and English, are relatively scarce. Despite the abundance of theories addressing translation and nursery rhymes, there is a notable gap in empirical studies exploring this specific language pair. This scarcity highlights the need for further research in this area to enrich the understanding of the challenges and nuances involved in translating nursery rhymes between Sinhala and English. By conducting such studies, scholars can contribute valuable insights to the field of translation studies, particularly in the context of children's literature and bilingual education.

2. Methodology

This research adopts the conceptual framework delineated by Jones (1989), which categorizes poetry translation into four distinct levels: literal translation, approximation, adaptation, and imitation. These levels serve as the theoretical foundation for the study's exploration into the translation practices applied by novice translators. The corpus under investigation comprises translations of two nursery rhymes, and the researchers systematically employ these four translation strategies within the corpus.

Two well-known nursery rhymes were carefully chosen to provide translation tasks for novice translators enrolled in the Bachelors degree program in Translation Studies offered by the Department of Linguistics at the University of Kelaniya. These students are currently in their final year of study, indicating they have undergone comprehensive training in various aspects of translation, including literary translation. Six of twenty students enrolled in the program enthusiastically volunteered to participate in this translation task. Each student demonstrated their commitment to the translation process by submitting their translations for evaluation. The six participating students were divided into two groups to ensure a diverse range of experiences and perspectives. Three students were assigned to translate the first nursery rhyme (referred to as source text one), while the remaining three students were tasked with translating the second nursery rhyme (referred to as source text two).

The researchers have endeavored to implement the prevalent translation strategies employed by novice translators when translating nursery rhymes. By systematically applying the four identified strategies to the study's corpus, the researchers seek to discern patterns and frequencies of usage among novice translators. Furthermore, the study aims to elucidate the challenges and difficulties encountered by novice translators in the process of translating nursery rhymes. The utilization of the four translation levels provides a comprehensive framework for evaluating the nuances and intricacies inherent in the translation of poetic content, particularly within the context of nursery rhymes.

3. Analysis and discussion

The discussion in this paper focuses on the STs, their translations into English, and the strategies used by novice translators. It explores how nursery rhymes originally in Sinhalese are transformed into English, examining the choices and challenges faced by translators. The paper looks at how these novice translators navigate linguistic and cultural differences, aiming to convey the essence of the nursery rhymes. Additionally, it discusses the specific translation strategies employed, such as literal translation, approximation, adaptation, and imitation, providing insights into the methods chosen by novice translators in this particular context.

Table 1 – Source text I and translations

Source text I	Translation
මගේ පොඩි තාරා - පී පී ගැවෑ	<u>Translator 01</u> my little duckling - quack quack quack
හොට රතු පාටයි - ඇඟ සුදු පාටයි	ruby red beak and in - snowy white pack
අර අර ජේනා - සීතල වතුරේ	see that water - chill and cold
අත්තටු සලමින් - පින පින නැවෑ	flapped his wings - and swam in the pond
	<u>Translator 02</u>
/mage podi ʈa:ra - pi: pi: gæ:va:	my dear duckling - told quack quack
hotə raʈu pa:taj - ʃɛgə suʈu pa:taj	beak is red - body is white
arə arə pe:na - si:ʈalə vaʈure	playing with wings - in the cold water
aʈʈu salamin - pi:nə pi:nə næ:va:/	swam swam swam
	<u>Translator 03</u>
	my little duck said - quack quack quack...
	his little beak is - red red red ...
	white little body looks - nice nice nice ...
	swimming in that little pool - cool cool cool ...

Source Text (ST) I is a very popular nursery rhyme in the Sinhalese speaking community and it presents the story of a duckling, its shape, colour and how it bathes. The ST educates the children about the onomatopoeic sound the duckling makes in the specific speaking community (පී පී - /pi: pi:/) and introduces colours such as red (රතු - /raʈu/) and white (සුදු - /suʈu/). Similarly to create sound effects the source rhyme utilises repetition in instances such as අර අර (/arə arə /) and පින පින (/pi:nə pi:nə /).

The first translator shows signs of literal translation in order to convey the meaning as directly as possible. The Sinhalese onomatopoeic sound පි පි - /pi: pi:/ has been adapted as quack quack - /kwæk kwæk/ in accordance with the English onomatopoeic sounds. Similarly, the word රතු - /raʈu/ has been imitated as ruby red without using the direct equivalent red and සුදු - /suʈu/ has been imitated as snowy white without using the direct equivalent white. Here, the translator has intended to introduce new concepts, such as ruby and snow to the children and the utilisation of the term snowy white signifies that the translator understands the importance of using related concepts to the children. On the other hand, looking at the tense used in the ST and the Translated Text (TT), the translator has retained the tense (Past Tense) since the type of translation used by the translator is literal translation.

The second translator captures the charming and lively moment rather than considering the translation quality. The word /podi/ (පොඩි) means small, but the translator used the word "dear" which means endearment and affection. The simple description of the beak and body with the colours red and white onomatopoeic words like /kwæk/ and /swæm/ is used by the translator as repetitions. The word swam repeated three times implies the sequential progression. The translation technique used by the second translator could be identified as literal translation.

The third translator effectively conveys a charming and affectionate portrayal of a little duck through its use of repetition, vivid imagery, and a rhythmic structure. The use of "my little duck" establishes a personal and affectionate tone, suggesting a close relationship between the speaker and the duck. The repetition of "quack quack quack" reinforces the communicative aspect, portraying the duck expressing itself. The repetition of "red red red" emphasises the vivid colour of the duck's beak. The use of red and white colour imagery adds visual appeal and paints a clear picture of the duck's appearance. The repetition of "nice nice nice" emphasises the speaker's admiration for the duck's appearance. This repetition adds a rhythmic quality to the poem and underscores the speaker's positive feelings. The mention of the duck "swimming in that little pool" sets the scene, creating a visual image of the duck's activity. The use of "cool cool cool" not only describes the temperature of the water but also contributes to the overall mood and atmosphere. The poem follows a parallel structure, repeating the pattern of possessive pronoun + adjective + noun (e.g., "my little duck," "his little beak," "white little body"). This structure creates a sense of rhythm and cohesion in the poem. The intentional repetition of words ("quack," "red," "nice," "cool") adds a rhythmic and musical quality to the poem. This repetition serves to emphasise key elements and contributes to the overall flow. The consistent use of diminutive adjectives like "little" emphasises the small and endearing nature of the duck. This choice of language reinforces the tender and affectionate tone. The use of repeated sounds, such as the "quack" and the rhyming of "red" and "said," contributes to phonetic play, making the poem more engaging and enjoyable to read or hear. The translation technique used by the translator is adaptation.

Table 2 – Source text II and translations

Source Text II	Translation
	<u>Translator 01</u>
	Little Golden Butterfly came to the rose and drank nectar he went dancing with his golden wings will he come again ?
රන්වන් පාටයි සමනලයා රෝස මලේ පැණි බීලා ගියා ආයෙත් ඒවි ද ඒ සමනලයා මල්වල පැණි බොන්ටා	<u>Translator 02</u>
/ranvan pa:taj samanajaja: ro:sa male: pæni bi:la gija: a:jeɽ e:viðə e: samanajaja: malvələ pæni bonta:/	Golden Butterfly here you are did you find your yummy nectar ? roses will give you yummy nectar please come back will ya?
	<u>Translator 03</u>
	Golden yellowish bumblebee sipping the honey of barberry will he come back to the bushery ? to kiss and sip again ?

Second ST is also a very famous nursery rhyme. This imagery appears rich, incorporating natural elements like flowers and butterflies. The repetition, symbolism, and rhythmic qualities contribute to the poetic atmosphere, and the inclusion of an ambiguous line adds an intriguing dimension to the overall composition. The linguistic analysis highlights the careful selection of vocabulary, clear syntax, use of specific tenses, and the incorporation of rhetorical devices such as repetition and parallel structure. The text effectively employs linguistic elements to convey its poetic themes and create a distinctive linguistic and cultural ambience.

The first translator has personified the butterfly with the intention of enhancing its proximity to the target audience. Personification in sentences such as ‘he went dancing’, ‘with his golden wings’ and ‘will he come again?’ clearly show that the translator has intentionally done so. Even though the ST does not mention that the butterfly is ‘small’, the translator has added the word ‘little’ in the TT, as ‘Little Golden Butterfly’. The translation strategy that was occupied by the translator could be identified as imitation.

The second translator has also utilized imitation as the translation strategy. The ST's form has been recreated to encapsulate the ST's spirit and to be more appealing to the target audience, children. The translator has

used different words and expressions to transfer the meaning from the ST and has retained the rhythm and meter by ending every line with the sound ‘a’.

The third translator has used adaptation as the translation technique. The ST mentions a ‘butterfly’ while the translator has adapted the butterfly into a ‘bumblebee’. Similarly the ‘rose’ from which the butterfly sips nectar has been adapted as ‘barberry’. The translator has taken the liberty of changing certain names of the ST apt to the target culture. Even though the meaning deviates from the ST, the essence of the nursery rhyme has been retained.

Paying attention to the translation strategies utilised by the six translators of the two STs, the results could be shown as below.

Table 3 - Results

		Translation Strategy (Jones, 1989)
Source Text 01 /mage podi ʈa:ra: - pi: pi: gæ:va: hotə raʈu pa:taj - ægə suɖu pa:taj arə arə pɛ:na: - si:ʈalə vaʈure aʈʈtu salamin - pi:nə pi:nə næ:va:/	Translator 01	Literal Translation
	Translator 02	Literal Translation
	Translator 03	Adaptation
Source Text 02 /ranvan pa:taj samanajaja: ro:sa male: pæni bi:la gija: a:jeʈ e:viɖə e: samanajaja: malvələ pæni bonta:/	Translator 01	Imitation
	Translator 02	Imitation
	Translator 03	Adaptation

In accordance with the presented data, the translation strategies employed by the translators encompass Literal Translation, Adaptation, and Imitation, with the noteworthy absence of the utilization of the translation strategy Approximation by any translator. It is evident from the data that Literal Translation, Adaptation, and Imitation have been employed at comparable frequencies by the translators.

Specifically ST 01, it is observed that the predominant translation strategy is Literal Translation, while Adaptation is employed on a singular occasion. Conversely, in the context of ST 02, Imitation emerges as the preeminent translation strategy, with Adaptation being applied only once. This divergence in the application of translation strategies between the two source texts suggests a nuanced approach by the translators.

Notably, an intriguing pattern arises in the collective translation endeavors, wherein Literal Translation and Imitation emerge as the preferred strategies over Adaptation when rendering both ST 01 and ST 02 into English. This trend underscores the translators' inclination toward maintaining faithful adherence to the original text (Literal Translation) and incorporating stylistic elements similar to the source material (Imitation), as opposed to more extensive modifications characteristic of Adaptation. Such insights contribute to a nuanced understanding of the translators' decision-making processes and preferences in navigating the intricacies of rendering nursery rhymes from Sinhalese to English.

Conclusion

This research article delves into an investigation of the translation techniques employed by novice translators specifically when tasked with translating two nursery rhymes from Sinhalese, a language spoken primarily in Sri Lanka, into English. The study adopts a structured approach by utilizing the translation strategies delineated by Jones (1989). These strategies, namely Literal Translation, Adaptation, Approximation, and Imitation, provide a comprehensive framework for analyzing and categorizing the various approaches novice translators may take when faced with the task of translating literary works such as nursery rhymes. The investigation revealed that among the translation strategies employed by novice translators, Literal Translation and Adaptation emerged as the predominant approaches. Literal Translation, as observed, entails a straightforward conversion of the source text into the target language with minimal alteration, aiming to maintain a strict word-for-word correspondence. Novice translators who opt for Literal Translation prioritize fidelity to the original text's structure and wording, striving to reproduce the source language's syntax and vocabulary as closely as possible in the target language. On the contrary, Adaptation emerged as another prevalent strategy among novice translators. Adaptation involves modifying the content of the source text to better align with the cultural and linguistic context of the target language, while preserving the original rhyme's fundamental essence. When employing Adaptation, novice translators make deliberate adjustments to idiomatic expressions, cultural references, or linguistic nuances to ensure the translated text resonates effectively with the target audience. This strategy allows for greater flexibility and creativity in adapting the source material to suit the linguistic and cultural nuances of the target language, while still capturing the essence and intent of the original rhyme. The prevalence of Literal Translation and Adaptation suggests that novice translators found it convenient to either stick closely to the literal meaning of the source material or to adapt it creatively to fit the linguistic and cultural nuances of the target language. This insight into the translation strategies used by novices sheds light on their preferences and tendencies in the process of translating nursery rhymes from Sinhalese to English. Furthermore, the findings of this study may have broader implications for understanding how novice translators approach similar tasks in different linguistic and cultural contexts. By recognizing the prevalence of Literal Translation and Adaptation among novice translators in translating nursery rhymes from Sinhalese to English, researchers can gain insights into the broader trends and patterns in translation strategies employed by novice translators across different language pairs and genres. This understanding can inform future research and contribute to the development of effective training methodologies for novice translators working in diverse linguistic and cultural settings.

References

- Ardakani, M.P., Lashkarian, A. & Sadeghzadeh, M. (2015). The translatability/untranslatability of poetics: Eliot's "Ash Wednesday" and its two Persian translations. *Iranian Journal of Social Sciences and Humanities Research*, 3(1), 57-64. DOI: <https://doi.org/10.24200/jsshr.vol3iss01pp57-64>
- Bassnet, S. (1988). *Translation studies*. Routledge.
- Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. Oxford University Press.
- Danielson, E. (2000). The importance of nursery rhymes. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED442117.pdf>
- Hatim, B., & Mason, I. (1990). *Discourse and the translator*. Longman.
- Jackson, R. (2011, March). Translation, adaptation and transformation: The poet as translator. *Numéro Cinq*, 2(3), 1-6. <http://numerocinqmagazine.com/>
- Jones, F. R. (2011a). Poetry translation. In Y. Gambier, & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (pp. 117-122). John Benjamins Publishing Company.
- Jones, F. R. (2011b). The translation of poetry. In K. Malmkjær, & K. Windle (Eds.), *The Oxford handbook of translation studies* (pp. 169-182). Oxford University Press.
- Jones, F. R. (1989). On aboriginal sufferance: A process model of poetry translating. *Target*, 1(2), 183-199. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. <http://dx.doi.org/10.1075/target.1.2.04jon>
- Lefevere, A. (1975). *Translating poetry: Seven strategies and a blueprint*. Van Gorcum.
- Munday, J. (2001). *Introducing translation studies*. Routledge.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to translation*. Pergamon Press.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. E. J. Brill.
- Nida, E. A., & Taber, R. (1982). *The theory and practice of translation*. E. J. Brill
- Nouss, A. (2011). Review of the book: Second finding. A poetics of translation, by B. Folkart. *Target*, 23(2), 353-363. <http://dx.doi.org/10.1075/target.23.2.10nou>
- Pratama, I. D. (2017). Meaning and form in nursery rhymes translation. *Humanus: Jurnal Ilmiah Ilmu-Ilmu Humaniora*, 16(1), 1-12. <https://doi.org/10.24036/jh.v16i1.6655>
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (2000). A methodology for translation (J. C. Sager, & M. J. Hamel, Trans.). In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 84-95). Routledge.